ఆరె భాషా నిఘంటువు

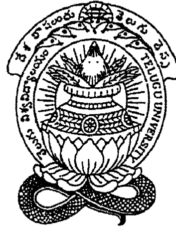
(తెలుగు, ఇంగ్లీషు అర్థాలతో)

సంగ్రాహకుడు, సంపాదకుడు

ఆచార్య పేర్వారం జగన్నాథం

సహసంపాదకుడు

ఆచార్య రవ్వా శ్రీహరి

ప్రచురణ

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం

లలితకళాక్షేత్రం

హైదరాబాదు

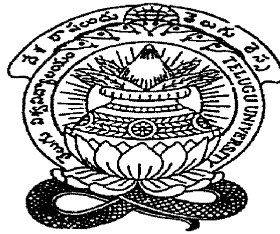
1995

A DICTIONARY OF AARE LANGUAGE

(With Telugu and English Meanings)

Compiler & Editor
Prof. Pervaram Jagannadham

Co-Editor
Prof. Ravva Srihari

Published by
Telugu University
Hyderabad

A DICTIONARY OF AARE LANGUAGE

Compiled and edited by :
Prof. PERVARAM JAGANNADHAM

Co-editor :
Prof. RAVVA SRI HARI

Publication No. : 175

First Edition : 1995

Price : Rs. 50/-

For Copies :
Registrar
Telugu University
Lalitha Kalakshetram
Public Gardens
Hyderabad

Printed at :
Navya Printers
Raj Bhavan Road
Hyderabad

విషయసూచిక

ఆచార్య పేర్వారం జగన్నాథం
ఉపాధ్యక్షులు
తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం
లలితకళా క్షేత్రం, పబ్లిక్ గార్డెన్స్
హైదరాబాద్ - 500 004

ప్రకాశిక

బోధన, పరిశోధన, ప్రచురణ అనే త్రివేణీసంగమం లక్ష్యంగా తెలుగు భాషా సాహిత్య చరిత్ర కళాసాంస్కృతిక రంగాలలో కృషిసల్పడానికి ఒక దశాబ్ది కాలం క్రితం ఆవిర్భవించిన తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం సేవలు అందరికీ విదితమే. అంతకు పూర్వం ఉన్న అకాడమీలు, తెలుగు భాషాసమితి, అంతర్జాతీయ తెలుగు కేంద్రం విశ్వవిద్యాలయంలో విలీనం కావడంతో పైన పేర్కొన్న లక్ష్యాలతోపాటు విస్తరణ సేవ, దేశ విదేశాల్లోని ప్రవాసాంధ్రులకు సహాయసహకారాలవంటి బహుముఖీన కార్యక్రమాలను కూడా విశ్వవిద్యాలయం నిర్వహిస్తున్నది.

పైన పేర్కొన్న అన్ని రంగాలలోనూ కొత్త పుస్తకాల ప్రచురణతోపాటు అలభ్య, అముద్రిత గ్రంథాల ప్రచురణను కూడా విశ్వవిద్యాలయం చేపట్టి ఇప్పటికి ఎన్నో ప్రముఖ గ్రంథాలను ప్రచురించింది. వాటికి పాఠకలోకంలో మంచి ఆదరం కూడా లభించింది. 'వ్యాఖ్యా స్రవంతి' శీర్షికన సుప్రసిద్ధ పండితులచే క్లిష్టమైన ప్రాచీన కావ్య, ప్రబంధాలకు వ్యాఖ్యానాలు రాయించి ప్రకటించే ప్రణాళిక కూడా కొనసాగుతున్నది. ఇప్పటివరకు ఈ ప్రణాళికలో కుమార సంభవం, కాశీఖండం, శివరాత్రి మహాత్మ్యం వంటి కావ్యాలను వ్యాఖ్యాసహితంగా ప్రకటించడం జరిగింది. ఇవి సాహితీప్రియులకెంతో ఉపయోగకరంగా ఉన్నాయి.

అలాగే తెలుగులో 'విజ్ఞాన సర్వస్వాల' సంపుటాలను తయారు చేయించి కొత్తగా ముద్రించి ప్రకటించినాము. తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం ఇటీవల ప్రచురించిన కొన్ని ప్రముఖ గ్రంథాల మొదటి ప్రతులను భారత రాష్ట్రపతి మాన్యశ్రీ డా. శంకర్‌దయాల్ శర్మ గారికి సమర్పించడమైనది. ప్రముఖమైన గ్రంథాలను అనువదించి ముద్రించే కార్యక్రమంలో భాగంగా ఇటీవల డా. బి. ఆర్. అంబేద్కర్ రచనలూ, ప్రసంగాలూ అనువదించి ప్రచురిస్తున్నాము. వీటిలో 10 సంపుటాలు ప్రకటించడం జరిగింది.

అలాగే భాషా విషయకమైన కృషిలో భాగంగా 'తెలుగు భాషాచరిత్ర', 'ద్రావిడ భాషలు' మొదలైన వాటిని పునర్ముద్రించినాము. శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు 8 సంపుటాలనూ 6 సంపుటాలుగా ప్రకటించినాము. భాషాభివృద్ధి పీఠంలోని నిఘంటు నిర్మాణశాఖ సిద్ధం చేసిన 'పత్రికాభాషా నిఘంటువు'ను ఇటీవలే వెలువరించినాము. పత్రికా వ్యవహారంలోని ఆధునిక తెలుగు భాషాపదాలు కొత్తవి ఎన్నో ఈ నిఘంటువులో చోటుచేసుకున్నాయి.

మా విశ్వవిద్యాలయం భాషాభివృద్ధి పీఠం నిఘంటు నిర్మాణ శాఖ పక్షాన ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని అల్ప సంఖ్యాక వర్గాలకు చెందిన భాషలకు నిఘంటువులను సిద్ధంచేసే ప్రణాళికను చేపట్టింది.

ఈ ప్రణాళికలో భాగంగా ప్రస్తుతం ఆరె భాషకు నిఘంటువును సిద్ధం చేయించి ప్రకటిస్తున్నాము. పాఠకలోకం ఈ నిఘంటువును సముచితంగా ఆదరిస్తుందని ఆశిస్తాను. ఈ నిఘంటు నిర్మాణ కార్యక్రమంలో సహకరించిన వారికందరికీ ధన్యవాదాలు.

3/10/95

తేది : 03.10.1995
విజయదశమి

(ఆచార్య పేర్వారం జగన్నాథం)
ఉపాధ్యక్షులు

Prof. B. RAMAKRISHNA REDDY

DEAN
SCHOOL OF LANGUAGE DEVELOPMENT
TELUGU UNIVERSITY
TELUGU BHAVANAM
HYDERABAD 500 007.

FOREWORD

A Dictionary of Aare language with Telugu and English meanings compiled by Professor Pervaram Jagannadham is a welcome addition to the study of minor languages of Andhra Pradesh. Aare language is a dialect of Marathi whose speakers have migrated to and settled in several parts of Andhra Pradesh for many centuries. It is spoken as mother tongue by a handful of people mainly in Telangana districts. The principal compiler of the present dictionary, Professor Jagannadham is himself a native speaker of the language and being a scholar of literature and language he has the advantage of reflecting on the grammatical structure and cultural traits of the speakers.

The vocabulary presented in the following pages is collected by Professor Pervaram Jagannadham both from his memory (as a native speaker) as well as from other speakers of the language. Aare has been in intimate and continuous contact with Telugu and has acquired many Dravidian characteristics both in vocabulary and grammatical structure. The Aare language is an excellent candidate for an in-depth study of language contact and convergence involving a major and a minor language. The speakers of Aare are well versed in Telugu. For all practical purposes they are like native speakers of Telugu, in that they receive their education through Telugu medium. However, the home language is retained as a mark of identity and cultural heritage.

The present dictionary of Aare is arranged in the Indian system of writing with transliteration provided in Roman scri-

and meaning in Telugu and English. Thus the utility of the dictionary extends beyond the Telugu reader and it can be used by scholars working in the area of comparative Indo-Aryan. From the pedagogical point of view the dictionary would be useful to the native child of Aare who is taking first steps in learning Telugu language.

Apart from the responsibility of conducting research on various aspects of Telugu language, culture and history, the Telugu University has the additional responsibility of carrying out research on the minor and tribal languages of Andhra Pradesh. The present dictionary is a first of its kind in this direction in laying foundation for a series of publications essential on other minor/tribal languages like Lambadi, Gondi, Kuvi, Konda, Koya, Kolami and others. The dictionaries between these minor languages and Telugu and vice versa will be of immense use to the native speakers and also to the scholars and administrators involved in the developmental work with these groups.

Dr. A. Usha Devi, Head, Department of Lexicography, School of Language Development has provided transliteration for the dictionary and she deserves appreciation for the scientific and systematic work that has gone into the preparation of the dictionary.

The dictionary also contains an epilogue by the late Prof. G.N. Reddi, and a couple of articles on folklore, culture and related matters by the principal author, Prof. Pervaram Jagannadham. I am sure the readers will find this brief vocabulary very useful and worthy of reading. In subsequent editions the dictionary can be expanded by including further vocabulary. I would like to offer my hearty felicitations to the compilers of this dictionary for taking interest in a minor language like Aare.

Prof. B. Ramakrishna Reddy

డా. పేర్వారం జగన్నాథం   శ్రీమతి పేర్వారం అమృతాబాయి

ఈ ఆరెభాషా నిఘంటువు నిర్మాణంలో
కొన్ని పదాలూ వాటికర్థాలూ వివరించడమే కాక
దాంపత్య జీవితంలోనూ తోడునీడగా ఉండి
అమృత హస్తాల నందించిన నా అర్ధాంగి
శ్రీమతి పేర్వారం అమృతాబాయి కిది
అంకితం

- పేర్వారం జగన్నాథం

భూమిక

ఆంధ్రదేశంలో పలుచోట్ల 'ఆరె' అనే ఒక ప్రత్యేకమైన తెగకు సంబంధించిన జనులు నివసిస్తున్నారు. వీరు కాకతీయుల కాలంలో - అంటే పదమూడు పద్నాలుగు శతాబ్దుల్లో మహారాష్ట్ర ప్రాంతం నుండి కరవుకాటకాల కారణంగానో, యుద్ధాల కారణంగానో ఆంధ్రదేశానికి వలస వచ్చినారు. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోని తెలంగాణా, రాయలసీమ, సర్కారు ప్రాంతాలలో ఆరెవాళ్లు నివసిస్తున్నారు. వీరిని ఆరె, ఆరె క్షత్రియ, ఆరె కాపులు, ఆరె మరాఠీలు అనే వివిధ నామాలతో వ్యవహరిస్తున్నారు. తెలంగాణంలో మాత్రం ఆరె అన్న పదానికే ఎక్కువ వ్యాప్తి. ఈ ప్రాంతంలోని వరంగల్లు, కరీంనగర్ ప్రాంతాల్లో అధిక సంఖ్యలోను, నల్లగొండ జిల్లాలో కొద్ది సంఖ్యలోను వీరు కనిపిస్తారు. ఎన్నో శతాబ్దుల క్రితం వలసవచ్చి స్థిరపడ్డా ఇప్పటికీ తమ ప్రత్యేకమైన భాషాసంస్కృతులను, ఆచార వ్యవహారాలను కాపాడుకుంటూ వస్తున్నారు. వాళ్ళ జీవన సరణిలో, వివాహాది కార్యక్రమాల్లో, చివరికి ఆహార నియమాల్లో ఒక ప్రత్యేకత కనిపిస్తున్నా వీళ్లు తెలుగు ప్రజల సాంఘిక జీవనంతో పెనవేసుకొనిపోయి తెలుగు సంస్కృతి స్రవంతిలో విలీనమైనారు. ప్రాచీనకాలంలో వీరు ఆయుధోపజీవులుగా ఉన్నట్లు కనిపిస్తుంది. శాంతి సమయంలో నాగలిపట్టి వ్యవసాయం చేయడం, యుద్ధసమయంలో కత్తిపట్టి కదనరంగంలో క్షాత్రతేజస్సును ప్రదర్శించడం వీళ్లకు ఆనువంశిక సంప్రదాయ మైనట్లు తెలుస్తుంది. కనుకనే వీరిని ఆరెక్షత్రియులు, ఆరెకాపులు అని పేర్కొనడం కనిపిస్తుంది. 'ఆరె' అనేది ఒక కులంగా తెలుగునాట స్థిరపడింది. వీళ్లు తమ ఇండ్లలో మాట్లాడేది ఆరె భాష. ఇది మరాఠీ భాషకు తెలుగుదేశంలో ఏర్పడిన మాండలికమన్న మాట. ఇంట్లో వీళ్లు ఆరె భాషనే మాట్లాడినా గడప దాటితే స్వచ్ఛమైన తెలుగు భాషనే మాట్లాడుతుంటారు. ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలు తెలుగులోనే జరుపుకుంటారు. కౌటుంబిక వ్యవహారాలకు తప్ప మిగతా అన్ని సమయాల్లోనూ తెలుగులోనే వ్యవహరిస్తారు. తమకు తాము చెప్పుకుంటే తప్ప వాళ్లకొక ప్రత్యేకమైన భాష ఉన్నదన్న సంగతి చాలామందికి తెలియదు.

మనకు తెలిసినంతవరకు మొట్టమొదట 'ఆరె' పదాన్ని కావ్యస్థం చేసిన కవి 13వ శతాబ్దానికి చెందిన పాల్కురికి సోమనాథకవి. అతడు తన వృషాధిపశతకంలో ఇలా అంటాడు.

దేవవరా తుమ్హీచ గురుదేవ మ్హణూను తరీ తుమ్హీచ గో
సావతురా తుమ్హీచ తుమసాచ ప్రసాద అమీ కృపాకరా
యీావగదా యటంచు నుతియించెద నిన్నును ఆరెభాష దే
వా వినుతార్యలీల బసవా! బసవా! బసవా! వృషాధిపా
(58. పద్యం)

సుమారు వేయి సంవత్సరాల నుండి ఆరెభాష కేవలం జనం నాలుకలపైననే జీవిస్తూ మౌఖిక రూపంలో తెలుగునాట కొనసాగుతున్నది. ఆరె భాషలో ఎన్నో జానపద గీతాలు కూడా వెలసినాయి. తెలంగాణా ప్రాంతంలో ఆరె జానపద గేయాలను, ఆరె జానపదగాథలను సేకరించి వాటి వైశిష్ట్యాన్ని వివరించడం జరిగింది.

ప్రత్యేకమైన లిపిలేక కొన్నివేలమంది ఆరెవాళ్లకు 'గృహ వ్యవహారభాష'గా ఉన్న ఆరె భాషలోని పదజాలాన్ని సేకరించి ఒక నిఘంటువుగా కూర్చాలని దాదాపు 30 సంవత్సరాల క్రితం సంకల్పం కలిగింది. ఆరె భాషా పదాలనన్నింటిని సేకరించి రెండు నోటు బుక్కుల్లో గ్రంథస్థం చేయడం జరిగింది. అప్పుడు సేకరించిన పదాలను, వాటి అర్థాలను కూర్చి శాస్త్రీయ పద్ధతిలో ఈ నిఘంటువు రచించబడింది. ఆనాటి సంకల్పం ఈనాటికి కార్యరూపం ధరించినందుకు ఎంతో సంతోషంగా ఉంది.

ఆరె భాషావ్యాకరణ విశేషాలను నిర్ణయించడంలో, వ్యాఖ్యానించడంలో అనేక విధాలుగా నాతో సహకరించిన సహ సంపాదకులు ఆచార్య రవ్వా శ్రీహరి (తెలుగు శాఖాధ్యక్షులు, హైదరాబాదు కేంద్ర విశ్వవిద్యాలయం) గారికి నా ధన్యవాదాలు.

ఈ నిఘంటువులోని ఆరె భాషాపదాలకు ఉచ్చారణ విధేయంగా రోమన్ లిపిలో రూపాలను అందజేసి సహకరించిన డా. ఏ. ఉషాదేవి (రీడర్, నిఘంటు నిర్మాణశాఖ, తెలుగు విశ్వవిద్యాలయం) గారికి నా కృతజ్ఞతలు.

ఈ నిఘంటువును సంప్రదించే జిజ్ఞాసువులు ఆరె జాతి చారిత్రిక, సాంస్కృ-తికాది విశేషాలను కూడా తెలుసుకోవడం ఉచితంగా ఉంటుందన్న భావంతో ఆచార్య జి.ఎన్. రెడ్డి గారు "ఆరెజానపద సాహిత్యం - తెలుగు ప్రభావం" అన్న నా సిద్ధాంత గ్రంథానికి రాసిన వ్యాసాన్ని, ఆరెజానపద కథలను గురించి, జానపద గేయాలను గురించి ఆయా సందర్భాల్లో నేను సదస్సుల్లో సమర్పించిన రెండు వ్యాసాలను కూడా ఇందులో చేర్చడం జరిగింది.

నిఘంటువును ప్రచురణయోగ్యంగా సిద్ధం చేయడంలో సలహాలనందిస్తూ తమ పీఠం పక్షాన ప్రచురించడానికి ఆమోదాన్ని తెలిపిన ఆచార్య బి. రామకృష్ణారెడ్డి (భాషాభివృద్ధి పీఠాధిపతి) గారికి నా కృతజ్ఞతలు.

ఈ నిఘంటు నిర్మాణంలో మౌలికమైన పదసేకరణంలోనూ, అర్థనిర్ణయంలోనూ అడుగడుగునా సహకరించిన నా సహధర్మచారిణి శ్రీమతి పేర్వారం అమృతాబాయికి ఈ కృతిని అంకితం చేస్తున్నాను.

10.08.1995 (ఆచార్య పేర్వారం జగన్నాథం)
గురు పూర్ణిమ సంపాదకుడు

ఆరెభాషా విశ్లేషణ

ఈ నిఘంటువు ఆధారంగా ఆరె భాషకు సంబంధించిన విశేషాలను పరిశీలిద్దాం.

నామబహువచన రూపాలు

ఆరె భాషలో బహువచనార్థంలో ప్రాతిపదికపై అ, ఇ, ఎ అనే ప్రత్యయాలు చేరుతాయి. ఇవి చేరినపుడు ప్రాతిపదిక చివరి అచ్చు లోపిస్తుంది.

i) సాధారణంగా ఉకారాంత ప్రాతిపదికలపై బహు వచనంలో 'అ' అనే ప్రత్యయం చేరుతుంది. ఉదా :

'అ'	ఏ.వ.	బ.వ.
	గడవు	గడవ
	ఘూరు	ఘుర
	తోండు	తొండ
	బైకు	బైక
	ఔతు	ఔత

ఉకారాంతాలైన కొన్నింటిపై 'అ' కాక 'ఎ' బహువచన ప్రత్యయంగా చేరడం కనిపిస్తుంది. ఉదా :

ఉందీరు	. .	ఉందీరె
ఉకలు	. .	ఉక్లె
ఊంటు	. .	ఊంటె

ii) సాధారణంగా అకారాం ప్రాతిపదికలపై బహువచనంలో 'ఇ' అనే ప్రత్యయం చేరుతుంది. ఉదా :

చెట్క	చెట్కి
కుత్ర	కుత్రి
జంత	జంతి
నుగుడ	నుగిడి

అకారాంలైనా కొన్నింటిపై 'ఇ' కాక 'ఏఎ ' బహువచన ప్రత్యయంగా చేరుతుంది.

ఇల	. . . .	ఇలె
కిడ	. . . .	కిడె
కంద	. . . .	కందె
త్గ్ణ	. . . .	త్గ్ణె
దల్ల	. . . .	దల్లె

iii) సాధారణంగా ఇకారాంత ప్రాతిపదికలపై బహువచనంలో 'ఎ' అనే బహువచన ప్రత్యయం చేరుతుంది.

వటి	....	వటె
లెంకి	....	లెంకె
అర్సి	....	అర్సె
ముంగి	....	ముంగె
మెండ్రి	....	మెండ్రె
సెలి	....	సెలె

పై ఉదాహరణలను పరిశీలిస్తే 'ఎ' అనేది అ, ఇ, ఉ లు అంతమందున్న మూడు ప్రాతిపదికలపైనా, 'అ' అనేది ఉకారాంత ప్రాతిపదికలపైనా, 'ఇ' అనేది అకారాంత ప్రాతిపదికలపైనా బహువచన ప్రత్యయాలుగా చేరుతున్నట్లుగా భావించవచ్చు.

అ, ఇ, ఎ అనే ఈ మూడు బహువచన ప్రత్యయాలు పరంగా ఉన్నప్పుడు మూడక్షరాలుగల పదంలోని హ్రస్వమైన ఉపోత్తమాచ్చు లోపిస్తుంది.

i.	సరపు	....	సర్ప
	ముసలు	....	ముస్ల
	ఫంకురు	....	ఫంక్ర
	మంజరు	....	మంజ్ర
ii.	తొపుల	....	తొప్లి
iii.	ఉకలు	....	ఉక్లె
	పితిలి	.....	పిత్లె
	దొరను	.....	దొర్నె

ఈ కింది పదాల్లో ఉపోత్తమాచ్చు దీర్ఘం. కనుక దానికి బహువచనం పరంగా ఉన్నప్పుడు లోపం రాదు.

ధొబాడు	....	ధొబాడ
భికారు	....	భికార
	....	

ఐ, ఔ లు తప్ప తక్కిన దీర్ఘాక్షరాలు తొలి వర్ణం మీద ఉన్న పదాల్లోని దీర్ఘం బహు వచనప్రత్యయాలైన అ, ఇ, ఎ లు పరంగా ఉన్నప్పుడు హ్రస్వంగా మారుతుంది.

i. 'అ' పరంగా ఉన్నప్పుడు

ఏ. వ.		బ.వ.
కాను	....	కన
సూను	....	సున
సూపు	....	సుప
దేవు	....	దెవ
నాకు	....	నక
మాను	....	మన
గాఁవు	....	గవఁ
వాటు	....	వట

ii. 'ఇ' పరంగా ఉన్నపుడు

నాతు	....	నతి
హీరు	....	హిరి
గాయి	....	గయి
లేంకి	....	లెంకి

iii. 'ఎ' పరంగా ఉన్నపుడు

ఉందీరు	....	ఉందిరె

త్ర్యక్షర పదాల్లో బహువచన ప్రత్యయమైన అవర్ణం పరంగా ఉన్నప్పుడు మాత్రం ఉపోత్తమదీర్ఘం హ్రస్వంగా మారడం లేదు.

భికారు	....	భికార
ఢొబాడు	....	ఢొబాడ
వగారు	....	వగార

విభక్తి ప్రత్యయాలు

ఆరె భాషలోని వివిధ విభక్తి ప్రత్యయాలు ఈ విధంగా ఉన్నాయి.

	ఏ.వ.	బ.వ.
ప్ర.వి	-	అ, ఇ, ఎ.
ద్వి.వి.	లా	లా
తృ.వి.	న	న
చ.వి.	సటి	సటి
పం.వి.	పసూను (నుండి)	పసూను (నుండి)
	జును (కంటె)	జును (కంటె)

	సెన	స
ష.వి.	ల	ల
	స	స
	చే	చే
	జే	జే
స.వి.	ఆతు	ఆంతు

దీన్ని బట్టి ఆరెభాషలో ప్రథమావిభక్త్యేక వచనంలో ప్రత్యేకంగా ఒక ప్రత్యయం లేదని తెలుస్తుంది. పంచమీ విభక్తిలో చూపబడ్డ సెన, స ప్రత్యయాలు, షష్ఠీ విభక్తిలో చూపబడ్డ చే, జే ప్రత్యయాలు కేవలం సర్వనామ పదాల మీద మాత్రమే చేరతాయని గ్రహించాలి.

క్రియారూపాలు

భూత,భవిష్య,ద్వర్తమానార్థాల్లోనూ, ఆజ్ఞాద్యర్థాల్లోనూ ఏర్పడే కర్న అనే ధాతువు వివిధ క్రియారూపాలు మహదమహదర్థాల్లో ఈ విధంగా ఉన్నాయి.

వర్తమానార్థకం

మహదర్థకం

	ఏ.వ.	బ.వ.
ప్ర.పు.	కరాలా	కరాల్త
మ.పు.	కరాల్సు	కరాల్తాండి
ఉ.పు.	కరాలా	కరాలం

అమహదర్థకం

ప్ర.పు.	కరాలియ	కరాల్త
మ.పు.	కరాలాసు	కరాల్తాండి
ఉ.పు.	కరాలా	కరాలం

భూతార్థకం

మహదర్థకం

ప్ర.పు.	కెల	కెల్త
మ.పు.	కెలాసు	కెల్తాండి
ఉ.పు.	కెలా	కెల్తం

అమహదర్థకం

ప్ర.పు.	కెలియ	కెల్త
మ.పు.	కెల్యాసు	కెల్తాండి
ఉ.పు.	కెల్యా	కెల్తం

భవిష్యదర్థకం

మహదర్థకం

	ఏ.వ.	బ.వ.
ప్ర.పు.	కరీతొ	కరిత్త
మ.పు.	కరీసు	కర్తాం
ఉ.పు.	కరిత కర్త	కర్తం

అమహదర్థకం

ప్ర.పు.	కరితె	కరిత్త
మ.పు.	కరిసు	కర్తాండి
ఉ.పు.	కరిత	కరితం/కర్తం

ఆజ్ఞార్థకం

మ.పు.	కరు	కరాండి

అసమాక క్రియలు

తుమున్నర్థం

ఆరె భాషలో తుమున్నర్థంలో ధాతువుపై య, ఆయ, సటి అనే ప్రత్యయాలు చేరుతాయి.

'య'	జయ (వెళ్లడానికి)
	ఎయ (రావడానికి)
	ఖయ (తినడానికి)
	పియ (తాగడానికి)
'ఆయ'	కరాయ (చేయడానికి)
	అనాయ (తేవడానికి)
	బసాయ (కూర్చోవడానికి)
'సటి'	జయసటి (వెళ్లడానికి)
	ఖయసటి (తినడానికి)
	పియసటి (తాగడానికి)

పై ఉదాహరణలను బట్టి తుమున్నర్థంలో చేరే 'య' ఏకాక్షర ధాతువులపైనా, ఆయ అనేకాక్షర ధాతువులపైనా చేరుతుందని తెలుస్తుంది.

శత్రర్థం

శత్రర్థంలో ధాతువుపై 'తు' అనే ప్రత్యయం చేరుతుంది. ఈ ప్రత్యయం ఆరె భాషలో తెలుగు ప్రభావంవల్ల చేరి ఉంటుంది.

'తు'	జాతు (పోతూ)
	ఏతు (వస్తూ)
	ఖాతు (తింటూ)
	పీతు (తాగుతూ)

క్త్వార్థం

క్త్వార్థంలో ధాతువుపై ఉను, ఊను అనే ప్రత్యయాలు వస్తాయి.

ఉను	ఎవును (వచ్చి)
	ఖవును (తిని)
	పివును (తాగి)
ఊను	కరూను (చేసి)
	ఎవూను (వచ్చి)

స్త్రీలింగరూపాలు

ఆరె భాషలో ప్రాతిపదికపై ఇకారం చేరడంవల్లా, ఈను అనే పదం చేరడం వల్లా స్త్రీలింగపదాలు ఏర్పడతాయి.

	పుం.	స్త్రీ
'ఇ'	భచ్చ	భచ్చి
	తణ్ణ	తణ్ణి
	నాతు	నతి
	లేంకు	లెంకి
'ఈను'	ఢక్ల	ఢక్లీను
	భికారు	భికారీను
	కైకాడు	కైకాడీను
	ధన్గరు	ధన్గరీను

వీటిలో 'ఇ' అనేది స్త్రీలింగ ప్రత్యయం. 'ఈను' అనేది స్త్రీబోధకమైన 'ఆలు' వంటి పదం కావచ్చు.

పూరణార్థకరూపాలు

ఆరె భాషలో సంఖ్యావాచక పదాలపై 'స' అనే ప్రత్యయం చేరడంవల్ల పూరణార్థక రూపాలు ఏర్పడటం కనిపిస్తుంది. ఉదా:-

ఏకుస
దోనిస
తీనిస
చారిస
పాంచ్‌స
సాస
సాత్‌స

ఆరె భాషకు సంబంధించిన కొన్ని అంశాలు మాత్రమే దిఙ్మాత్రంగా ఇందులో చూపడం జరిగింది. తక్కిన అంశాలు మరో సందర్భంలో వివరంగా చర్చిద్దాం.

ఆచార్య రవ్వా శ్రీహరి
సహసంపాదకుడు

A Note On Transliteration

The dictionary of Aare language is mainly intended to the Telugu speaking world because of its close historical association with Telugu language and culture. However, a roman transliteration is provided with a hope to enable any interested researcher or student with English knowledge to refer to it as well.

The following are the symbols used to indicate the pronunciation of the words as they are produced by Prof. Jagannadham and his wife Mrs. P. Amrita Bai. In doing so it is recognised that there is a lot of variation among vowels. However, all the narrow details of the variations in vowel pronunciations are adjusted so as to suit broadly to the Telugu script. Some symbols are adjusted to the use of computer.

ᴉ	అ	short low vowel
aa	ఆ	long low vowel
i	ఇ	short front vowel
ii	ఈ	long front vowel
e	ఎ	short front mid-vowel
ee	ఏ	long front mid-vowel
u	ఉ	short back vowel
uu	ఊ	long back vowel
o	ఒ	short back mid-vowel
oo	ఓ	long back mid-vowel
ai	ఐ	diphthong
aw	ఔ	diphthong
~	ం	nasalised vowel (anuswara)
p	ప	bilabial voiceless stop
b	బ	bilabial voiced stop
m	మ	bilabial nasal
t	త	dental voiceless stop
d	ద	dental voiced stop

n	న	dental nasal
T	ట	Retroflex voiceless stop
D	డ	Retroflex voiced stop
k	క	velar voiceless stop
g	గ	velar voiced stop
ts	చ	palatal voiceless affricate generally follwing by a, u and o (long or short)
dz	జ	palatal voiced affricate generally follwing by a, u and o (short or long)
c	చ	palatal voiceless stop followed by i and e (short or long)
j	జ	palatal voiced stop followed by i and e (short or long)
R	డ	Retroflex flap (between vowels)
r	ర	trill
l	ల	lateral
y	్య (య వత్తు)	-y sound preceded by a consonant.
ś	శ	palatal sibilant
S	ష	Retroflex sibilant
s	స	dental sibilant
h	హ	velar fricative

- A. USHA DEVI

ఆరెభాషా నిఘంటువు

అ

అంకి *[anki]* అవ్య. మళ్లీ; adv. again

అంకోలిస ఝూడు *[ankoolisa jhaaRu]* వి. ఊడుగుచెట్టు; n.

అంగను *[anganu]* వి. వాకిలి; n. courtyard

అంగోలి *[angooli]* వి. స్నానం; n. bath

అంచ *[antsa]* విశే. మాది; adj. ours

అంత *[anta]* అవ్య. ఇప్పుడు; adv. now

అంతర్న *[antarna]* వి. పడక; n. bed

అంబ్డాస ఝూడు *[amDaasa jhaaRu]* వి. గోంగూర చెట్టు; n. a green vegetable plant

అంబాస ఝూడు *[ambaasa jhaaRu]* వి. మామిడి చెట్టు; n. mango tree

అక్ర *[akra]* వి. పదకొండు; n. eleven

అజ్జు *[adzdzu]* అవ్య. ఇంకా; adv. still

అదను *[adanu]* వి. ఎసరు; n. water boiled to cook food

అద్గురు *[adguru]* అవ్య. ముందుగ; < అగోధర్; *[agodhar]* adv. earlier

అద్దీకు *[addiiku]* వి. అధికం; n. much

అన్న *[anna]* స. క్రి. తెచ్చు; v. tr. to bring

అపడ్న *[apaRna]* స.క్రి. ఎత్తేయు, v. tr. to lift, to take off

అబాలు *[abaalu]* వి. ఆకాశం; n. sky

అయవుపను *[ayawupanu]* వి. ముత్తైదువుతనం n. married womanhood

అయి *[ayi]* వి. అమ్మ; n. mother

అయేవు *[ayeewu]* వి. ముత్తైదువు; n. married woman

అర్సి *[arsi]* వి. అద్దం; n. mirror

అలి[1] *[ali]* వి. వీధి; n. street

అలి[2] *[ali]* వి. పాదు; n. 1. circular trough formed round garden plants or shrubs to retain water for them. 2. bed for plants in a garden.

అల్లాడు *[allaaRu]* అవ్య. ఇవతల; adv. on this side

అవర్న *[avarna]* అ. క్రి; ఆగు; v. intr. to stop

ఆ

ఆంగు *[aangu]* వి. శరీరం; n. body

ఆటు *[aaTu]* వి. ఎనిమిది; n. eight

ఆతు *[aatu]* వి. మేనత్త; n. paternal aunt, father's sister

ఆను *[aan]* క్రి. తే, తీసుకురా. v. bring (imp.)

ఆను *[aanu]* వి. అన్నం; n. food

ఆయ *[aaya]* ప్ర. అనేకాక్షర ధాతువులపై తుమున్నర్థంలో చేరే ప్రత్యయం. ఉదా:- కరాయ (చేయుటకు), బసాయ (ఉండుటకు) infinitive form

ఇ

ఇంచర్న *[intsarna]* స.క్రి. దువ్వు; v. tr. to comb oneself

ఇంచు *[intsu]* వి. తేలు; n. scorpion

ఇంచురుంఘెన *[intsurunghena]* స.క్రి. దువ్వుకొను v. tr. to comb.

ఇక్డ *[ikDa]* అవ్య. ఇటు; adv. here

ఇక్న *[ikna]* స.క్రి. అమ్ము; v. tr. to sell

ఇజ *[idza]* వి. మెఱుపు n. lightening

ఇత్క *[itka]* వి. ఇంత; n. this much

ఇత్కె *[itke]* వి. బహు. ఇన్ని; n. pl. this many

ఇత్త *[itta]* అవ్య. ఇక్కడ; adv. here

ఇన్న *[inna]* స.క్రి. నేయు; v. tr. to weave

ఇర్జ్న *[irdzna]* అ.క్రి. పెరుగుతోడు కొను v. intr. to curdle

ఇల *[ila]* వి. కొడవలి; n. sickle

ఇలపీట *[ilapiiTa]* వి. కత్తిపీట; n. knife blade fixed to a wooden plank

ఇసర్న *[isarna]* స.క్రి. మరచుట; v. tr. to forget

ఇస్తో *[isto]* వి. నిప్పు; n. fire

ఇస్స *[issa]* అవ్య. ఇలా; adv. thus

ఈ

ఈకు *[iiku]* వి. విషం; n. poison

ఈసు *[iisu]* వి. ఇరవై; n. twenty

ఉ

ఉందీరు *[undiiru]* వి. ఎలుక; n. mouse

ఉంస *[ũsa]* వి. తలాపు n. head of a bed

ఉకడ్డ *[ukaDDa]* వి. పెంట n. cowdung

ఉకలు *[ukalu]* వి. రోలు; n. mortar

ఉగడ్‌న *[ugaDna]* స.క్రి. తెరచు; v. tr. to open

ఉగ్డ *[ugDa]* విశ. బరిబాతల; adj. naked

ఉచులూనుఘేన *[utsuluũgh-ena]* స.క్రి. ఎత్తుకొను; v. tr. to lift

ఉజ *[udza]* విశ. కుడి; adj. right

ఉజడ్‌న *[udzaRna]* అ.క్రి. తెల్లవారు; v. intr. to dawn

ఉట్‌న *[uTna]* అ.క్రి. లేచు; v. intr. to get up

ఉడ్న *[uDna]* క్రి. ఎగురు; v. intr. to fly

ఉతర్‌న *[utarna]* అ.క్రి. దిగు; v. intr. to go down, to discend

ఉతానా *[utaanaa]* అవ్య. వెల్లకిలగా; adv. lying on one's back

ఉతూతె *[utuute]* వి. ఖర్జూర; n. date palm

ఉన *[una]* వి. తక్కువ; n. shortage

ఉబ్డ *[ubDa]* అవ్య. బోర్లగా; adv. face downwards

ఉబరహ్న *[ubarahna]* అ.క్రి. నిలబడు; v. intr. to stand

ఉమ్రస ఝాడు *[umrasa jhaaRu]* వి. మేడి చెట్టు n. fig tree

ఉరాడు *[uraaRu]* వి. వక్షస్థలం; n. chest

ఉర్క్న[1] *[urkna]* అ.క్రి. తీరిక లభించు; v. intr. to get leisure

ఉర్క్న[2] *[urkna]* అ.క్రి. తీరుట v. intr. to get through

ఉలూలె *[uluule]* వి. బహు. ఉలువలు n. pl. horsegram

ఉల్తని *[ultani]* వి. సరాతం. n. a spoon with a flat - thin to roast bread or pancake etc.

ఉశాల *[ũśaala]* వి. తలాపుకు n. to the head of a bed

ఊ

ఊ *[uu]* వి. పేను; n. louse

ఊంటు *[uũnTu]* వి. ఒంటె; n. camel

ఊగు *[uugu]* వి. ఉగ్గం; n. cord tied round the mouth of a pot to enable it to be carried

ఊను *[uunu]* వి. ఎండ; n. sun's heat

ఊరు *[uuru]* వి. వక్షస్థలం; n. chest

ఎ

ఎగ్న *[egna]* స.క్రి. ఎక్కు; v. tr. to climb

ఎణి *[eNi]* వి. జడ; n. plaited or braided hair

ఎన *[ena]* అ.క్రి. వచ్చు; v. intr. to come

ఎయాస *[eyaasa]* విశే. వచ్చే adj. which comes

ఎరండె *[eranDe]* వి. బహు. ఆముదాలు; n. pl. castor oil seeds

ఎల్న *[elna]* స.క్రి. వార్చు; v. tr. to strain off water from cooked rice

ఎలను *[elanu]* వి. గంజి; n. gruel water in which rice has been cooked

ఎవుడ *[ewuRa]* విశే. ఇంతటి; adj. of this much

ఏ

ఏకు *[eeku]* వి. ఒకటి; n. one

ఏకు సర్క *[eeku sarka]* అవ్య. ఒకేవిధంగా; adv. similarly

ఏలు[1] *[eelu]* వి. కడియం; n. anklet

ఏలు[2] *[eelu]* వి. సమయం; n. time

ఐ

ఐక్న *[aikna]* స.క్రి. విను; v. tr. to listen

ఐరాడు *[airaaRu]* అవ్య. ఇవతల; adv. on this side

ఒ

ఒంక్న *[onkna]* అ.క్రి. వాంతిచేసుకొను v. intr. to vomit

ఒంటి *[onTi]* వి. ఒడి; n. lap.

ఒక్కదు *[okkadu]* వి. మందు; n. medicine

ఒడ్న *[oRna]* స.క్రి. లాగు; v. tr. to pull

ఒరను *[oranu]* వి. వండిన పప్పు; n. cooked pulses

ఒరాడు *[oraaRu]* వి. పెండ్లి n. marriage

ఒల్క్‌న *[olkna]* అ.క్రి. ఒలుకు, తొలుకు v. intr. to pour out, be spilled

ఒలకు *[olaku]* వి. పరిచయం n. acquaintance

ఒలాండ్‌న *[olaanDna]* స.క్రి. దాటు; v. tr. to cross

ఒలి *[oli]* వి. దుప్పటి; n. bed sheet

ఔ

ఔతు *[autu]* వి. నాగలి; n. plough

ఔరె *[aure]* వి. బహు. అనుములు; n. pl. a minor variety of pulses

క

కంకణు *[kankaNu]* వి. గాజు; n. bangle, bracelet

కంచ్రి *[kancri]* వి. కంచరివాడు; n. coppersmith

కంజాసమడుక *[kandzaas-maDka]* వి. కూరాడుకుండ n. pot with water used for washing rice and left to ferment

కంజి *[kanji]* వి. కలి; n. water used for washing rice and left to ferment

కంట *[kanTa]* వి. ముల్లు; n. thorn

కంటాలు *[kanTaalu]* వి. వేసట n. tiredness, fatigue

కంటాలుంఘెన *[kanTaa-lunghena]* అ.క్రి. విసుక్కొను; v. tr. to be annoyed, be irritated

కంటాలు ఎన *[kanTaalu ena]* అ.క్రి. విసుగువచ్చు; v. intr. to be tired, be vexed

కండ్‌న *[kanDna]* స.క్రి. దంచు; v. tr. to pound (grain in a mortar)

కంత్‌న *[kantna]* స.క్రి. వడుకు, v. tr. to spin

కంద *[kanda]* వి. ఉల్లిగడ్డ n. onion

కంది *[kandi]* అవ్య. ఎన్నడు, adv. when, on what day

కంప్‌న *[kampna]* అ.క్రి. వణకు, v. intr. to shiver

కంపారు *[kampaaru]* వి. కాపు వాడు n. a person belonging to a community in Andhra Pradesh

కంసరు *[kansaru]* వి. పగ్గము; n. rein, rope used to guide bullocks when pulling a cart or ploughing

కక *[kaka]* వి. చిన్నాయన, తల్లితో బుట్టువు భర్త n. husband of mother's sister

కకూల్తి కర్న *[kakuulti karna]* స.క్రి. బ్రతిమిలాడు; v. tr. to beg beseech, etreat

కక్కి *[kakki]* అవ్య. ఏమో! adv. could be!

కగోదు *[kagoodu]* వి. కాగితం; n. paper

కచ్చ *[katstsa]* అవ్య. ఎక్కడిది adv. of what place?

కడ్న *[kaRna]* స.క్రి. తీయు v. tr. to take out

కడ్పడ్న *[kaRapaRna]* అ.క్రి. నీళ్లాడు; v. intr. to give birth

కడ *[kaDa]* వి. వైపు; n. side

కడువ *[kaRuwa]* వి. చొప్ప; n. millet straw after being treshed

కడ్వ *[kaDwa]* వి. చొప్ప n. straw of milet or a similar grain

కడఘెన *[kaRaghena]* స.క్రి. చంకకు తీసుకొను, v. tr. to take into ones arms

కతర్న *[katarna]* స.క్రి. కత్తిరించు; v. tr. to cut, shear or prine with scissors or similar implement

కదలు *[kadalu]* వి. కాటుక; n. lamp black, eye salve, collyrium

కన్స *[kansa]* వి. కంకులు n. ears or heads of corn

కనింగు *[kaningu]* వి. గుమ్మి n. tall basket for storing grain

కనీసు *[kaniisu]* వి. కంకి; n. ear or head of any kind of grain

కన్న *[kanna]* అ.క్రి. కాయు; v. intr. to bear fruit, shine (sun)

కన్నై *[kannai]* వి.బహు. నూకలు; n. pl. broken rice

కప్న *[kapna]* స.క్రి. కోయు, v. tr. to cut

కపూసు *[kapuusu]* వి. పత్తి, దూది; n. cotton

కమ్మ *[kamma]* అవ్య. ఎప్పుడు; adv. when

కర్న *[karna]* స.క్రి. చేయు; v. tr. to do

కర్తాన *[kartaana]* వి. గురించి, ఉదా. మా కర్తాన మొ. (నా గురించి) pp. suffixed to genetive or accusative case of a noun, about, concerning ex:- *maa kar-taana* etc. (about me.)

కర్దోల *[kardoola]* వి. మొలతాడు; n. cord worn round the waist

కర్పున *[karpuna]* అ.క్రి. మాడు; v. intr. to be burnt

కర్లు *[karlu]* వి. కాకరకాయ; n. bitter gourd

కల్న *[kalna]* i) స.క్రి. కలుపు v. tr. to mix ii) స.క్రి. తెలుసుకొను v. tr. to know, to find out

కలంబాస ఝాడు *[kalambaasa jhaaRu]* వి. పొన్నచెట్టు n. a kind of tree with fragrant flowers (bot.) calaphyllum inophyllum, Alexandrian laurel

కలాలు *[kalaalu]* వి. గొండ్ల, n. name of the toddy tappers community

కల్పోతె *[kalpote]* వి.బహు. నల్లపూసలు; n. pl. black beads

కల్వాడు *[kalwaRu]* వి. ఆడులేగ; n. (female) calf

కవుల *[kawula]* i) వి. కాకి; n. crow

కశ్శ *[kaśśa]* వి. ఎందుకు n. why

కశ్శాల *[kaśśaala]* అవ్య. ఎందు కోసం adv. for what purpose

కష్ట/కట్ట *[kaSTa/kaTTa]* వి. గోచి, n. loin cloth

కస్స *[kassa]* అవ్య. ఎలా; adv. how?

కాంకు *[kaanku]* వి. చంక; n. armpit

కాంస్ర *[kaansra]* వి. పగ్గం n. rein

కాకి *[kaaki]* అవ్య. ఏమో; adv. could be!, may be!

కాతె *[kaate]* అవ్య. ఏమిటి adv. what?

కాను *[kaanu]* వి. చెవి; n. ear

కాలె అమాసు/కాలెమాసు *[kaale amaasu/kaalemaasu]* వి. ఉగాది; n. Telugu New Year's day celebrated on the first day of chaitra.

కాష్టు *[kaaSTu]* వి. కష్టం; n. trouble, difficulty

కి

కిడ *[kiRa]* వి. పురుగు n. worm, insect

కితి *[kiti]* విశే. ఎన్ని; adj. how many (things, not persons)

కిత్కె *[kitke]* విశే. ఎన్ని; adj. how many

కిల్లి *[killi]* వి. తాళం; n. lock

కిల్లిసహాతు *[killisahaatu]* వి. తాళపు చెవి; n. key

కు

కుంకడ్డ *[kunkaDDa]* అవ్య. ఎక్కడిది; adv. where?

కుంక్డూను *[kunkDuunu]* అవ్య. ఎక్కడి నుండి adv. where from?

కుంటెకారు *[kunTekaaru]* వి. కుర్మవాడు; n. shepherd

కుంబారు *[kumbaaru]* వి. కుమ్మరి; n. potter

కుట *[kuTa]* వి. ఎక్కడ, ఏడి; n. where?

కుత్తర్లెంకు *[kuttarleńku]* వి. కుక్కల కొడుకు, ఒక తిట్టు; an abuse

కుత్ర *[kutra]* వి. కుక్క; n. dog

కునీబు/కున్బావు *[kuniibu]/ [kunbaawu]* వి. వ్యవసాయం; n. agriculture

కున్బి *[kunbi]* వి. రైతు; n. farmer

కురాడు/కురాడి *[kuraa-Ru/kuraaRi]* వి. గొడ్డలి; n. axe

కులవ్ *[kulaw]* వి. గుంటుక; n. harrow

కుసుంఘెన *[kusũnghena]* అ.క్రి. కుచ్చుకొను; v. intr. to penertrete; pierce, prick

కుసుంనెన *[kusũnnena]* అ.క్రి. కుచ్చుకొను; v. intr. to penetrate, pierce, prick

కుస్ప్న *[kuspna]* స.క్రి. కుచ్చు. v. intr. to pierce, prick

కూ

కూలు *[kuulu]* వి. కులం; n. caste

కె

కెరుసోని *[kerusooni]* వి. చీపురుకట్ట; n. broomstick

కెవుడ *[kewuRa]* విశే. ఎంతటి; adj. what sort? of what rank?

కే

కేంసు *[keẽnsu]* వి. వెంట్రుక; n. hair

కేరు *[keeru]* వి. దుమ్ము; n. dust

కై

కైకాడీను *[kaikaaRiinu]* వి. ఎరుకలస్త్రీ; n. woman belonging to erukala tribe

కైకాడు *[kaikaaRu]* వి. ఎరుకలవాడు; n. a gypsy person belonging to erukala tribe

కైనె *[kaine]* వి. గటక; n. porridge

కొ

కొండ *[konDa]* వి. ఉనుక; n. husk

కొండ్లు *[konDlu]* వి. గురిగి. n. small pot

కొబ్రాస ఝాడు *[kobraasa jhaaRu]* వి. కొబ్బరిచెట్టు; n. coconut tree.

కొమ్డు *[komRu/kowRu]* వి. కోడి; n. hen or cock

కొమ్టి *[komTi]* వి. కోమటి; n. member of the vysya community

కొలి *[koli]* వి. తెనుగుకులానికి చెందినవాడు; n. member of Tenugu caste

కొష్ఠి *[koSThi]* వి. పద్మశాలి; n. member of weaver's community

కో

కోంది *[koondi]* వి. తవుడు; n. bran

కౌ

కౌటాల్న/కౌటాలుంఘెన *[kauTaalna/kauTaalunghena]* స.క్రి. కౌగిలించు v. tr. to embrace

కౌటాసఝాడు *[kauTaasa jhaaRu]* వి. వెలగచెట్టు n. wood apple tree

కౌతీకు *[kautiiku]* వి. కుతుకం, సంతోషం, n. pleasure, happiness

కౌల *[kaula]* విశే. లేత; n. tender

ఖ

ఖండూకు *[khanDuuku]* వి. పుండు; n. boil, ulcer, sore

ఖట్‌పట్ *[khaTpaT]* వి. కష్టం; n. trouble

ఖట్ట *[khaTTa]* వి. గోచి; n. loin cloth

ఖడ *[khaRa]* వి. (ధాన్యాల్లో ఉండే) ఇసుక రాయి n. sand stone in grain

ఖతి *[khati]* వి. కమ్మరి; n. blacksmith

ఖడ్గి *[khadgi]* వి. కూడు (నిందార్థంలోనే దీనికి వాడుక) n. food (used in censure)

ఖన *[khana]* స.క్రి. తిను; v. tr. to eat

ఖపరు *[khaparu]* వి. పెంక; n. tile

ఖర్ర *[kharra]* వి. నిజం; n. truth

ఖర్వాడి *[kharwaDi]* వి.బహు. మాడు చెక్కలు, n. pl. food pieces burnt while cooking

ఖలె *[khale]* అవ్య. కింద; adv. down

ఖల్లెకడ *[khallekaRa]* వి. తూర్పు దిక్కు n. east

ఖవుసట్న *[khawsaTna]* వి. తిన బుద్ధికావడం; n. feeling of food

ఖా

ఖాంస్ర *[khaansra]* వి. పగ్గాలు; n. reins

ఖి

ఖిదాడ్న *[khidaaRna]* స.క్రి. తరుము; v. tr. to ward off

ఖు

ఖుంకల్‌న *[khunkalna]* అ.క్రి. దగ్గుట; v. intr. to cough

ఖుంక్ల *[khunkla]* వి. దగ్గు; n. cough

ఖె

ఖెడ *[kheRa]* వి. పల్లె; n. small village

ఖొ

ఖొంపరు *[khomparu]* వి. మోచేయి; n. elbow.

ఖొప *[khopa]* వి. పిట్టగూడు; n. nest

ఖొలి *[kholi]* వి. గది; n. room

గ

గంగకడ *[ganga kaRa]* వి. ఉత్తర దిక్కు; n. north

గడ *[gaRa]* వి. బండి; n. cart

గడవు *[gaRawu]* వి. గాడిద; n. ass

గడుగ *[gaDuga]* వి. కడుముంత n. small pitcher

గబాడు *[gabaaRu]* షి. గాబు n. cauldron

గర్జ్న *[gardzna]* అ.క్రి. గర్జించుట; v. intr. to roar

గర్వారు *[garwaaru]* వి. గర్భిణి; n. pregnant woman

గల్న *[galna]* అ.క్రి. కారు; v. intr. to flow, leak, exude

గవతు *[gawatu]* వి. గడ్డి; n. grass

గవరు *[gawaru]* వి. పెంట, ఎరువు; n. manure

గా

గాన్‌టక్న *[gaanTakna]* స.క్రి. పోగొట్టు; v. tr. to lose

గాయవంసురు *[gaayavansuru]* వి. ఆవులేగ n. calf

గాఁవు *[gãaw]* వి. గ్రామం; n. village

గాయి *[gaayi]* వి. ఆవు n. cow

గి

గిల్న *[gilna]* స.క్రి. మింగు; v. tr. to swallow

గు

గుడుగ *[guRga]* వి. మోకాలు; n. knee

గుల్వని *[gulwani]* వి. బెల్లం పానకం; n. sweet drink made of jaggary

గూ

గూలు *[guulu]* వి. బెల్లం; n. jaggary

గొ

గొతి *[goti]* వి. కులంవాడు; n. person belonging to a caste

గో

గోతు *[gootu]* వి. కులం; n. caste

గౌ

గౌర *[gaura]* వి. పిడక; n. dried cow dung cake

ఘ

ఘగరు *[ghagaru]* వి. పెద్ద కుండ; n. pot

ఘరాల కంటె బడో *[gharaala kanTe baRo]* వి. ఇంటికి కంప గొట్టు- ఒక తిట్టు n. an abuse

ఘల్‌న *[ghalna]* స.క్రి. పోయు; v. tr. to pour

ఘా

ఘాం *[ghāaw]* వి. చెమట; n. sweat

ఘాంటు *[ghaanTu]* వి. ముడి; n. knot

ఘాటు *[ghāaTu]* అవ్య. గట్టిగా; adv. strongly

ఘారు *[ghaaru]* వి. ఇల్లు; n. house

ఘారు వోస్పొడో *[ghaar oospoRo]* వి. ఇల్లు పాడుగాను - ఒక తిట్టు n. an abuse

ఘావు *[ghãwu]* వి.బహు. గోధుమలు; n. pl. wheat

ఘువడు *[ghawaRu]* వి. ఒక తిట్టు n. an abuse

ఘె

ఘెన *[ghena]* స.క్రి. తీసుకొనుట v. tr. to take

ఘొ

ఘొంగుడ్డ *[ghõnguDDa]* వి. దోమ; n. mosquito

ఘొంగ్డ *[ghõngRa]* వి. గొంగడి; n. blanket

ఘొడ *[ghoRa]* వి. గుఱ్ఱం n. horse

ఘో

ఘోటు *[ghooTu]* 1. వి. మాట 1. n. word 2. వి. భాష. 2. n. language

చ

చంగలు *[tsangalu]* విశ. చక్కని; adj. nice

చంగ్ల *[tsangla]* విశ. అందమైనది, ఉత్తమమైనది adj. beautiful, nice

చందనాస ఝాడు *[tsnadana-asa jhaaRu]* వి. చందనపు చెట్టు n. sandal tree

చట్‌న *[tsaTna]* స.క్రి. నాకు; v. tr. to lick

చటు *[tsaTu]* వి. తెడ్డు; n. wooden ladle or spoon, a paddle

చల్‌న *[tsulna]* అ.క్రి. నడచు, v. intr. to walk

చా

చారి *[caari]* విశే. నాలుగు, adj. four

చి

చించాస ఝూడు *[cintsaasa jhaaRu]* వి. చింత చెట్టు; n. tamarind tree

చింబోలె *[cimboole]* వి. చుట్టబట్ట n. ring-shaped carrying pad worn on the head

చిమ్న *[cimna]* విశే. చిన్న adj. small

చిమ్ని *[cimni]* వి. ఊరబిచ్చుక; n. bird (of any kind) which quents a village, sparrow

చీ

చీంచు *[ciintsu]* వి. వి. చింత పండు; n. tamarind

చు

చుక్న *[tsukna]* అ.క్రి. తప్పించుకొను, v. intr. to get free, escape

చుకంసక *[tsukansaka]* అవ్య. తప్పకుండా. adv. certainly, without fail

చుల్త *[tsulta]* వి. చిన్నాయన n. father's younger brother

చూ

చూలు *[tsuulu]* వి. పొయ్యి; n. hearth, fireplace

చె

చెట్క *[ceTka]* వి. అటిక; n. a small earthern pot

చే

చేవు *[ceewu]* వి. మెలకువ; n. awakening

చొ

చొకటుపని *[tsokaTupani]* వి. మంచినీళ్లు; n. drinking water

చొక్కటు *[tsokkaTu]* విశే. మంచి adj. good, nice

చొబ *[tsoba]* వి. చెవిలోని గూబ; n. eardrum

చొలి *[tsoli]* వి. రవిక n. bodice, blouse

చౌ

చౌలె *[tsaule]* వి.బహు. బొబ్బెర్లు; n. pl. minor kind of pulse

జ

జంత *[dzanta]* వి. విసురాయి, తిర్గలి n. handmill

జగ *[dzaga]* వి. స్థలం; n. place

జత్తను *[dzattanu]* వి. పదిలం; n. care, cautious, carefullness

జన *[dzana]* అ.క్రి. పోవు; v. intr. to go

జమ్లాస ఝాడు *[jamlaasa jhaaRu]* వి. జామచెట్టు; n. guava tree

జల్న *[dzalna]* అ.క్రి. కాలుట, v. intr. to burn

జల్మున *[dzalmuna]* అ.క్రి. పుట్టు; v. intr. to be born

జవన్ *[dzawan]* వి. భోజనం; n. meals

జవల్ *[dzawal]* వి.బహు. పుట్టు వెంట్రుకలు; n. pl. child's hair at the time of birth

జవల్ కడ్న *[dzawal kaDna]* అ.క్రి. పుట్టు వెంట్రుకలు తీయు; v. intr. to cut a childs hair for the first time (cermony performed at the age of three or five years)

జవు *[dzawu]* వి. ఏరాలు; n. co-daughter-in-law, husband's brother's wife

జవ్వలు *[dzawwalu]* అవ్య. దగ్గర; adv. near

జా

జామాయి *[dzaamayi]* వి. పిల్లనిచ్చిన అల్లుడు, n. son-in-law

జాలు *[dzaalu]* వి. మంట; n. flame, blaze, burning

జి

జిజి *[jiji]* వి. చిన్నమ్మ,; చిన్నాయన భార్య n. wife of father's younger brother

జీ

జీబు *[jiibu]* వి. నాలుక; n. tongue

జీవు *[jiiwu]* 1. వి. ఇష్టం n. wish, desire 2. వి. ప్రాణం n. life

జు

జుండ్లె *[dzunDle]* వి.బహు. జొన్నలు; n. pl. millet known as jowar

జున్న *[dzunna]* విశే. పాతది. adj. old

జున్న భీంతు *[dzunna bhiintu]* వి. ఒక తిట్టు (పాత గోడ అని దీనికర్థం); n. an abuse (it means old wall)

ఝ

ఝంక్న *[jhankna]* స.క్రి. కప్పు, v.tr. to cover

ఝంకను *[jhãnkanu]* వి. మూత, n. lid, cover

ఝంప్న *[jhampna]* స.క్రి. మూయు, v.tr. to close

ఝడ్డ *[jhaDDa]* వి. జల్లెడ, n. sieve

ఝా

ఝాడు *[jhaaRu]* వి. చెట్టు, n. tree

ఝి

ఝిజ్న *[jhidzna]* అ.క్రి. అరుగు, v.intr. to be worn away, be worn down, be worn out

ఝిల్లి *[jhilli]* వి. రంధ్రం, n. hole

ఝొ

ఝొంబ్న *[jhombna]* అ.క్రి. ముసురు, v. intr. to gather, collect, to crowd round, swarm

ఝో

ఝోంపి *[jhoompi]* వి. నిద్ర, n. sleep

ట

టంగలు *[Tangalu]* విశే. గడుసరి, adj. shrewd person

టి

టిక్ల *[Tikla]* వి. తిలకం, n. red mark worn on the forehead

డు

డుకరు *[Dukaru]* వి. పంది, n. pig

డుకలు *[Dukalu]* వి. కరువు, n. famine

డొ

డొంగరు *[Dongaru]* వి. అడవి, n. forest

ఢ

ఢక్ల *[Dhakla]* వి. చిన్నవాడు, n. small person

ఢవాల్జవను *[Dhawaaldzawanu]* వి.బహు. గర్భిణీ స్త్రీల సీమంత సమయంలో తీసుకు వెళ్లే ఫలాహారాలు n.pl. presents made to a pregnant woman on the occasion of seventh month of carrying

ఢే

ఢేంక్రు *[Dheenkru]* వి.బహు. త్రేన్పులు, n. pl. belch

త

తందులు *[tandulu]* వి.బహు. బియ్యము, n. rice

తంబె *[tambe]* వి. ముంత (చాన్ను చల్లేది, బహిర్దేశానికి వెళ్లేప్పుడు తీసు కుపోయేది) n. small pitcher used for taking to toilet or to sprinkle water in front of the house

తంబె ఘెవుంజన *[tambe gh-ewundzana]* అ.క్రి. బహిర్దేశా నికి పోవు, చెంబుపట్టుకొని పోవు, v.intr. to go to toilet

తక్న *[takna]* స.క్రి. వేయు, v.tr. to put

తగారి *[tagaari]* వి. కర్రతో చేసిన రొట్టెల పిండి పిసికే కిస్తి వంటిది. n. n. a wooden handling to mix - wheat flour

తడాసఝాడు *[taRaasa jhaaRu]* వి. తాటిచెట్టు, n. palmyra tree

తప్తాసబట్ట *[taptaasa baTTa]* వి. పట్టుచీర, n. silk saree

తమ్మ *[tamma]* అవ్య. అప్పుడు, adv. then

తర్ణ *[tarNa]* వి. యువకుడు, n. youth, young man

తర్ణి *[tarNi]* వి. యువతి, n. young woman

తర్వడిస ఝాడు *[tarwaRisa jhaaRu]* వి. తంగేడి చెట్టు, n. senna

తల *[tala]* వి. చెరువు, n. tank, lake

తలపాయి *[talapaayi]* వి. అరి కాలు, n. sole of the foot

తలహాతు *[talahaatu]* వి. అరి చేయి, n. palm of the hand

తా

తాకు *[taaku]* వి. చల్ల, n. butter milk

తావు *[taawu]* వి. జ్వరం, n. fever

తి

తికోను *[tikoonu]* వి. పచ్చళ్ల లోని రసం, n. spicy gravy in pickles

తిక్కటు *[tikkaTu]* వి. కారం, n. pungeney, hot taste

తిక్డ *[tikRa]* అవ్య. అటు, adv. ·that side

తిక్ల *[tikla]* వి. బొట్టు, n. auspicious mark on a woman's forehead

తిత్క్ర *[titka]* వి. అంత, n. so much

తిత్కె *[titke]* వి. అన్ని, n. so many

తిత్త *[titta]* అవ్య. అక్కడ, adv. there

తినతిన *[tinatina]* స.నా. ఆమె, pr.n. she

తిరి *[tiri]* వి. పిరుదు, n. hip

తీ

తీని *[tiini]* వి. మూడు, n. three

తు

తుంచ *[tuntsa]* మీది, yours (pl.)

తుజ *[tudza]* నీది, yours (sing)

తుజనావ్‌లపొ *[tudza naawlapo]* వి. నీ పేరు మాయ! తిట్టు మాట n. an abuse

తుజనావ్ బుడొ *[tudzə naaw-buRo]* వి. నీ పేరు మునుగ! తిట్టు మాట n. an abuse

తుట్క్ర *[tuTka]* వి. మొండివాడు, n. stubborn person, un-manageable person

తుడ్న *[tuRna]* స.క్రి. తొక్కు, v. tr. to tread, tramble

తురి *[turi]* వి.బహు. కందులు, n. pl. red gram

తురూకు *[turuuku]* వి. తురక, n. muslim

తురోకు *[turooku]* వి. పైస, n. penny

తూ

తూపు *[tuupu]* వి. నెయ్యి, n. ghee

తె

తెంస *[tensa]* వి. తొక్కు, n. chutney

తెవ్డ *[tewRa]* విశే. అంతటి, adj. that much

తెస్స *[tessa]* అవ్య. అలా, adv. so

తే

తే *[tee]* స.నా. అది, pr. n. that, it

తేకప *[teekapa]* అవ్య. మునుపటి సారి, adv. last time

తేలు *[teelu]* వి. నూనె, n. oil

తొ

తొడ్న *[toRna]* స.క్రి. విరుచుట, v. tr. to break

తొప్ల *[topla]* వి. గంప, n. basket

తో

తోండు [toonDu] వి. ముఖం, n. face

త్య

త్యపును [tjapunu] స.నా. ఆయన, pr.n. he

త్యన [tjana] స.నా. ఆయన, pr.n. he

త్యజ [tjãdza] వానిది, his

త్యంచ [tjantsa] వాళ్లది, theirs

త్యజదొస్కభదురొ [tjadza doska bhaduro] వి. వాని తలగొరుగ! తిట్టు n. an abuse

థ

థంబ్న [thambna] అ.క్రి. ఆగు, v.intr. to stop

థవుకు [thawuku] వి. ఎరుక, n. knowledge

థళ [thaLa] వి. కంచం, n. plate

థా

థాండు [thaanDu] వి. మొండెం, n. trunk, headless body

థాను [thaanu] వి. చన్ను, n. breast

థు

థుంక్న [thunkna] అ.క్రి. ఉమియు, v.intr. to split

థై

థెవ్న [thewna] వి. ఉంచు, v.tr. to keep

థే

థేంబు [theembu] వి. చినుకు, n. rain drop

థొ

థొబాడు [thobaaRu] వి. ముఖం, n. face

ద

దంత [danta] వి. ఇసుర్రాయి, తిరగలి, n. hand mill

దక్న [dakna] స.క్రి. చూపు, v.tr. to show

దగుడు [daguRu] వి. రాయి, n. stone

దడ [daRa] వి. దౌడ, n. jaw, cheek

దడుప్న [daRupna] స.క్రి. ఒత్తు, v.tr. to press

దద [dada] వి. అన్న, n. elder brother

దదుల [dadla] వి. మగవాడు, n. male person

దర్వంటి [darwanTi] 1. వి. ద్వారం, n. door 2. వి. కడప, n. threshold, gate way

దల్న *[dalna]* స.క్రి. పిండి మొ. విసురు, v. tr. to grind

దల్ల *[dalla]* వి. భర్త, n. husband

దయికడ *[dayi kaRa]* విశే. ఎడమ, adj. left

దమ *[dama]* వి. మెడకు కట్టేతాడు, పగ్గం, n. rein, rope

దా

దాంతు *[daantu]* వి. పన్ను, n. tooth

దామ *[daama]* వి. పగ్గం, n. rein, rope

దాము *[daamu]* వి. దమ్ము, n. intake of breath, draught of air

దాలు *[daalu]* వి. (వండని)పప్పు, n. uncooked dhal

ది

దివ *[diwa]* వి. దీపం, n. lamp

దివసు *[diwasu]* వి. దినం, రోజు, పొద్దు, n. day

దు

దురిడి *[duriRi]* వి. వెదురు, గుల్ల, n. basket made of bamboo

దూ

దూదు *[duudu]* వి. పాలు, n. milk

దూరు *[duuru]* వి. దూరం, n. distance

దె

దెన/దెవ్న *[dena][dewna]* స.క్రి. ఇచ్చు, v. tr. to give

దెవ్న *[dewna]* స.క్రి. కొమ్ములతో పొడుచు, v. tr. to prick, pierce with horns

దే

దేరు *[deeru]* వి. మరది, n. husband's younger brother, woman's younger sister's husband

దేవు *[deewu]* వి. దేవుడు, n. God

దేసు *[deesu]* వి. దేశం, n. country

దొ

దొడుకు *[doRuku]* వి. బీరకాయ, n. ridge cucumber

దొర *[dora]* వి. దారం, n. thread

దొరను *[doranu]* 1. వి. దొప్ప, n. cup of leaves 2. వి. తోరణం, n. festoon of leaves

దొల *[dola]* వి. కన్ను, n. eye

[doska] వి. తలకాయ, n. head

దో

దోని *[dooni]* వి. రెండు, n. two

ధ

ధ *[dha]* వి. పది, n. ten

ధన్గరు *[dhaṇgaru]* వి. గొల్లవాడు, n. shepherd

ధమ్న *[dhamna]* అ.క్రి. పారు, v. intr. to flow

ధయి *[dhai]* వి. పెరుగు, n. curd

ధు

ధువ్న *[dhuwna]* స.క్రి. కడుగు, v.tr. to clean

ధూ

ధూము *[dhuumu]* వి. పొగ, n. smoke

ధో

ధోరు *[dhooru]* వి. పశువు, n. animal

న

నంగర్న *[nangarna]* స.క్రి. దున్ను, v. tr. to plough

నందు *[nandu]* వి. వదిన, n. elder brother's wife, spouse's elder sister, mother's brother's daughter or father's sister's daughter if older than ego

నక్కరు *[nakkaru]* అవ్య. కొద్దిగా, adv. a little

నన *[nana]* వి. చిన్నాయన (తండ్రి తోబుట్టువు), n. father's younger brother

నందుభవుజయి *[nandubhaw-udzayi]* వి.బహు. వదిన మరదళ్లు n. sisters-in-law

నవ్వ *[nawwa]* విశే. కొత్త, adj. new

నహ్వ *[nahwa]* అ.క్రి. కాదు, v. intr. no

నస్న *[nasna]* అ.క్రి. చెడుట, v. intr. to be spoilt, damaged or ruined

నస్రి *[nasri]* వి. పైస, n. penny

నా

నాకు *[naaku]* వి. ముక్కు, n. nose

నాఖ్ *[naakh]* వి. గోరు, n. nail

నాతి *[naati]* వి. మనుమరాలు, n. grand daughter

నాతు *[naatu]* వి. మనుమడు, n. grandson

నాహ్ని *[naahni]* వి. కొల్లుగుంట (బాలెంతరాలికి స్నానం చేయించిన నీళ్లు పోయే గుంట), a small pond to drain out the bath water of a newly delivered woman

నాహ్ను *[naahnu]* అ.క్రి. రజస్వల అగు, v. intr. to attain puberty

నాను *[naanu]* వి. మెడకు ధరించే ఒక బంగారు నగ, golden ornament worn around neck

నాహి *[naahi]* అ.క్రి. లేదు, v.intr. no

ని

నింబాస ఝాడు *[nimbaasa jhaaRu]* వి. నిమ్మచెట్టు, n. lemon tree

నిగ్న *[nigna]* అ.క్రి. వెళ్లు, v. intr. to go

నిజ్న *[nidzna]* అ.క్రి. పడుకొను, v.intr. to tie down, to go to bed, to sleep

నిబ్బరు *[nibbaru]* విశే. ముదురు, adj. coarse

నిసర్న *[nisarna]* అ.క్రి. జారు, v.intr. to slip

నీ

నీంబు *[niimbu]* వి. నిమ్మకాయ, n. lime fruit

ను

నుగుడ *[nuguRa]* వి. చీర, n. saree

నె

నెన *[nena]* స.క్రి. తీసుకొనిపోవు, v.tr. to take

నెస్న *[nesna]* స.క్రి. బట్టలు కట్టుకొను, v.tr. to wear clothes

నో

నొకో *[noko]* అ.క్రి. వద్దు, v.intr. to reject (don't want)

నౌ

నౌ *[nau]* వి. తొమ్మిది, n. nine

నౌర *[naura]* వి. పెండ్లికుమారుడు, n. bridegroom

నౌరి *[nauri]* వి. పెండ్లికూతురు, n. bride

ప

పంగర్న *[pangarna]* స.క్రి. కప్పు, v. tr. to cover

పంత *[panta]* వి. నులకమంచానికి కాళ్లవైపు అల్లే నులక, n. rope made of jute woven to the bottom of a cot

పంతను *[pantanu]* వి. నీళ్ళు కాగబెట్టే కుండ, n. vessel for boiling water

పజ్‌న *[padzna]* అ.క్రి. పిత్తు, v.intr. to break wind

పడ్‌న *[paRna]* అ.క్రి. పడు, v. intr. to fall

పడ *[paRa]* వి. కోడె, n. young bull aged about 2 years

పడుస *[paRusa]* వి. జలుబు, n. cold, catarrh

పతలు *[patalu]* విశే. పలుచని, adj. thin

పతేజ్‌న *[pateedzna]* స.క్రి. నమ్ము, to trust

పత్రోలి *[patrooli]* వి. విస్తరి, n. eating plate made of leaves stitched together

పత్లాస బట్ట *[patlaasa baTTa]* వి. పాత్తొల్లె, n. saree worn by the bride at the time of wedding

పదరు *[padaru]* వి. కొంగు, n. hem, border, end of a sari

పని *[pani]* వి. నీరు, n. water

పన్నాసు *[pannaasu]* వి. యాభై, n. fifty

పన్స్రి *[pansri]* వి. 1. తక్కెడ, 2. ఉరి, n. 1. balance, pair of scales, 2. trap snare

పన్స్రిఘేన *[pansri ghena]* అ.క్రి. ఉరిపోసుకొను, v. intr. to hang

పపోడు *[papooRu]* వి. రొట్టెపైన సన్నని పొర n. small layer on a bread

పయింజన *[payindzana]* వి. పట్టాగొలుసు, n. anklet (silver ornament worn on ankles)

పయింతన *[payintana]* వి.బహు. బూట్లు, n. pl. shoes

పరత్‌న *[paratna]* అ.క్రి. మరలు/మరలిపోవు, v. intr. to turn

పర్వడి *[parwaRi]* వి. ప్రీతి, n. liking, affection

పర్వరి *[parwari]* వి. ఇంటిలోపలి అంగణం, ముంగిలి n. court yard in the house

పర్స *[parsa]* వి. చేను, ఇంటి వెనుక ఖాళీ ప్రదేశం, n. backyard

పలీకు *[paliiku]* వి. పల్లకి, n. palanquin

పల్న/పల్‌న *[palna]* 1. వి. ఊయల, n. cradle, swing 2. అ.క్రి. పరుగెత్తు, v.intr. to run

పల్లాడు/పైలాడు *[pallaaRu/ pailaaRu]* అవ్య. అవతల, adv. outside

పల్సాసఝూడు *[palsaasa jhaa-Ru]* వి. మోదుగు చెట్టు n. a tree called flame of the forest

పవుసు *[pawusu]* వి. వాన, n. rain

పసి *[pasi]* అవ్య. దగ్గర, వద్ద, చెంత, adv. near

పా

పాంచు *[paantsu]* వి. ఐదు, n. five

పాంటక్‌న *[paanTakna]* స.క్రి. పారవేయు, v. tr. to throw

పాటు 1 *[paaTu]* వి. వీపు, n. back

పాటు 2 *[paaTu]* వి. పీట, n. wooden plank

పాటు 3 *[paaTu]* వి. మారుమనువు, v. woman's second marriage

పాతు *[paatu]* వి. కంటిరెప్ప, n. eyelid

పాను *[paanu]* వి. ఆకు, n. leaf

పాయి *[paayi]* వి. కాలు, n. leg

పి

పింప్లాస ఝూడు *[pimplaasa jhaaRu]* వి. రావి చెట్టు, n. peepal tree

పితిలి *[pitili]* వి. కంచం, n. plate

పిన *[pina]* స.క్రి. తాగు, v.tr. to drink

పిల్‌న *[pilna]* స.క్రి. పిండు, v.tr. to squeeze

పిసివి *[pisiwi]* వి. సంచి, n. bag

పీ

పీకు *[piiku]* వి. పంట, n. crop

పీటు *[piiTu]* వి. పిండి, flour

పు

పుడె *[puRe]* అవ్య. ముందు, adv. front

పుర్త *[purta]* అవ్య. పూర్తిగ, adv. fully, completely

పుస్‌న 1 *[pusna]* 1. స.క్రి. అడుగుట, v. tr. to ask

పుస్న 2 *[pusna]* 2. స.క్రి. తుడుచు, to wipe or rub clean

పూ

పూము *[puumu]* వి. చీము, n. the boil formed pus

పె

పెర్న *[perna]* స.క్రి. అలుకు, v.tr. to smear the floor of a house or a mud wall with macreated cowdung

పై

పైరాడు *[pairaaRu]* అవ్య. అవతల, adv. outside

పొ

పొచ్మాయి *[pocmai]* వి. పోచమ్మ, n. a village Goddess

పొటాతుకైన సిజొ *[poTaatukaina sidzo]* వి. కడుపులో గట్క ఉడుక! తిట్టు n. an abuse

పో

పోటు *[pooTu]* వి. కడుపు, n. stomach

పోటుజల్న *[pooTudzalna]* అ.క్రి. కడుపుగాలు, v. intr. to grieve incessantly for some loss

పోటుసిజ్న *[pooTu sidzna]* అ.క్రి. కడుపు మసలు, v.intr. to envy, heart burning

ఫ

ఫంకురు *[phankuru]* వి. పక్షి, n. bird

ఫంక్న *[phankna]* స.క్రి. పాపు, v. tr. to separate, part

ఫంట *[phanTa]* వి. కొమ్మ, n. branch

ఫడక్న *[phaDakna]* స.క్రి. విసురు, v.tr. to wave

ఫడ్క *[phaDka]* వి. గుడ్డ, n. cloth

ఫడ్కని *[phaDkani]* వి. విసనకర్ర, n. hand fan

ఫడ్దోలి *[phaDdooli]* వి. పొట్ల కాయ, n. snake gaurd

ఫడ్న *[phaDna]* స.క్రి. చింపు, v. tr. to tear

ఫణి *[phaNi]* వి. దువ్వెన, n. comb

ఫన *[phana]* స.క్రి. చూచు, v. tr. to see

ఫవుజె *[phawdze]* అ.క్రి. కావాలి, v.intr. wanted

ఫా

ఫాంటక్న *[phaanTakna]* స.క్రి. పడగొట్టు/పోగొట్టు, v.tr. to loose

ఫి

ఫిట్‌న *[phiTna]* అ.క్రి. (అప్పు) తీరు, v. intr. to repay (a debt)

ఫిర్‌న *[phirna]* అ.క్రి. తిరుగు, v.intr. to move

ఫు

ఫుటానె *[phuTaane]* వి.బహు. పుట్నాలు, n. pl. fried

ఫుల్‌న *[phulna]* అ.క్రి. పూలు పూయు, వికసించు, v. intr. to flower

ఫూ

ఫూలు *[phuulu]* వి. పువ్వు, n. flower

ఫె

ఫెడ్‌న *[pheRna]* స.క్రి. (బట్టలు) విడచు, v.tr. to undress

బ

బక్రి *[bakri]* వి. గొఱ్ఱె, n. goat

బగ్లానా *[baglaana]* అవ్య. పక్కన, adv. by the side

బడ్‌న *[baRna]* స.క్రి. కొట్టు, to strike, to beat

బన్వి *[banwi]* వి. కళ్లంబంతి, n. the thrashing floor

బబ *[baba]* వి. నాయన, n. father

బమను *[bamanu]* వి. బ్రాహ్మణుడు, n. brahmin

బయిల్లెంకి *[bayillenki]* వి. ఆడుబిడ్డ, n. husband's sister

బర *[bara]* అవ్య. మంచిది, adv. alright

బరీకు *[bariiku]* విశే. సన్నని, adj. thin, lean

బస్‌న *[basna]* అ.క్రి. కూర్చొను, v. intr. to sit

బవుల *[bawula]* వి. పెండ్లి పీట వేసే గద్దె, n. dias on which marriage is performed

బహిరు *[bahiru]* అవ్య. అవతల, adv. out

బహిరు బస్‌న *[bahiru basna]* అ.క్రి. బైలుకు కూర్చుండు v.intr. to go to toilet

బా

బాజు *[baadzu]* వి. మంచం, n. cot

బాపు *[baapu]* వి. తండ్రి, n. father

బార *[baara]* వి. పన్నెండు, n. twelve

బి

బిందుగ *[binduga]* వి. బిందె, n. large brass pot for carrying or storing water

బి *[bi]* వి. విత్తనం, n. seed

బిగ్గును *[biggunu]* అవ్య. తొందరగా, v.intr. quickly

బిగ్గీను *[biggiinu]* అవ్య. తొందరగా, v.intr. quickly

బు

బుచిడి *[buciRi]* వి. సిగ, n. woman's bun of hair

బుడుంజన *[buRundzana]* అ.క్రి. మునిగిపోవు, v. intr. to plunge, to be drowned

బూ

బూడు *[buuRu]* వి. మొదలు, n. beginning

బై

బైకో *[baiko]* వి. ఆడుది, స్త్రీ n. woman

బైలు 1 *[bailu]* వి. ఎద్దు, n. ox

బైలు 2 *[bailu]* వి. భార్య, n. wife

బైల్లెంకి *[baillenki]* వి. ఆడబిడ్డ, ఆడపడుచు n. husband's sister

బో

బోంబల్‌న *[bombalna]* అ.క్రి. మొత్తుకొను, v.intr. to grieve, lament

బోకర్న *[bokarna]* స.క్రి. గోకు, v. tr. to scratch

బోట్వె *[boTwe]* వి. సేమ్యాలు, n. vermicelli

బోబ్లాస ఝాడు *[boblaasa jhaaRu]* వి. తుమ్మచెట్టు, n. babul tree

బోరిస ఝాడు *[borisa jhaaRu]* వి. రేగు చెట్టు n. jujube tree

బోరి / బోరె *[bori/bore]* వి. చాప, n. mat

బోల్‌న *[bolna]* స.క్రి. మాట్లాడు, పిలుచు, v. tr. to talk, to call

బోల్వాను *[bolwanu]* వి. సారె, n. presents from the bride's parents to the bridegroom's family

బోవయ్ *[bowai]* వి. కనుబొమ్మ, n. eyebrow

బో

బోటు *[booTu]* వి. వేలు, n. finger

భ

భక్కరి *[bhakkari]* వి. రొట్టె, n. bread

భగీల్దారు *[bhagiildaaru]* వి. పొత్తులవాడు, n. partner

భచ్చ *[bhacca]* వి. మేనల్లుడు, n. nephew

భచ్చి *[bhacci]* వి. మేనకోడలు, n. niece, man's sister's daughter or woman's brother's daughter

భజ్జి *[bhajji]* వి. కూరగాయ, n. vegetables

భడ్న *[bhaRna]* స.క్రి. దొడ్డుగా విసురు, v. tr. to grind coarsely

భయ *[bhaya]* వి. బావ (భర్త అన్న), n. husband's elder brother

భయాస ఝూడు *[bhayaasa jhaaRu]* వి. రావి చెట్టు, n. the fig tree

భవుజై *[bhawdzei]* వి. మరదలు, n. woman's younger brother's wife

భా

భాంకు *[bhaanku]* వి. పాపట, n. parting of hair on the head

భాగు *[bhaagu]* వి. భాగం, పాలు, n. portion, part

భాతు *[bhaatu]* వి. అన్నం, n. cooked rice, food

భాబి *[bhaabi]* వి. వదిన, n. elder brother's wife, spouse's elder sister, mother's brother's daughter, or father's sister's daughter if older than himself

భి

భికారీను *[bhikaariinu]* వి. బిచ్చకత్తె n. beggar woman

భికారు *[bhikaaru]* వి. బిచ్చగాడు, n. beggar

భిత్తరు *[bhittaru]* అవ్య. లోపల, adv. inside

భీ

భీంతు *[bhiintu]* వి. గోడ, n. wall

భై

భైరు *[bhairu]* అవ్య. బయట, adv. out

భే

భేము *[bheew̃u]* వి. భయం, n. fear

భొ

భొంపుల *[bhompula]* వి. సొర కాయ, n. bottle gourd

భొంతాలె *[bhontaale]* అవ్య. చుట్టూర, adv. all around

భౌ

భౌలె *[bhaule]* వి. పెండ్లి గద్దె, n. a small raised platform on which the bride and bridegroom sit during the marriage ceremony

మ

మంకట్ *[mankaT]* వి. మణి కట్టు, n. wrist

మంగోడ *[mangooRa]* వి. మాది గీర్కము, n. dirty

మంజరు *[mandzaru]* వి. పిల్లి, n. cat

మకడు *[makaRu]* వి. ఒక తిట్టు (కోతి అని దీనికర్థం) n. abuse (it means monkey)

మక్కె *[makke]* వి.బహు. మక్క జొన్నలు, n.pl. maize

మక్న *[makna]* అ.క్రి. తల అంటు, v. intr. to oil and wash one's hair

మగ్న *[magna]* స.క్రి. అడుగు, v. tr. to ask

మజ *[madza]* వి. నాది, n. mine

మట్కిస సేంగు *[matkisa seengu]* వి. గోరుచిక్కుడు n. a kind of beans

మడ *[maRa]* వి. శవం, n. dead body

మడుక *[maRuka]* వి. కుండ, n. pot

మతి *[mati]* వి. మన్ను, n. soil

మత్న *[matna]* అ.క్రి. బలియు, v. intr. to grow fat

మద్ది *[maddi]* అవ్య. నడుమ, adv. between

మన్న *[manna]* స.క్రి. అను, v.tr. to say

మమ *[mama]* వి. మామ, n. father-in-law

మయ్య *[mayya]* వి. ప్రేమ, n. love

మర్న *[marna]* అ.క్రి. చచ్చు, v.intr. to die

మల1 *[mala]* వి. తోట, n. garden

మల[2] *[mala]* వి. నాకు, నన్ను, n. me, to me

మలిని *[malini]* వి. కళ్లంబంతి, n. the thrashing floor

మవల్ న *[mawalna]* అ.క్రి. పొద్దు గుంకుట, v. intr. sunsetting

మవులను *[mawulanu]* వి. మేన మామ భార్య, n. maternal uncle's wife

మవుసి *[mawusi]* వి. చిన్నమ్మ, తల్లి చెల్లెలు n. mother's sister

మసి[1] *[masi]* వి. ఈగ, n. fly

మసి[2] *[masi]* వి. బర్రె, n. buffalo

మసేర *[maseera]* వి. మసిగుడ్డ, మసిబొంతపేగు n. a piece of cloth used in kitchen work to clean, to hold etc.

మసోలి *[masooli]* వి. చేప, n. fish

మస్పటు *[maspaTu]* వి. ఒడ్డాణము, n. gold or silver waist-belt worn by a woman, a girdle

మహ్గె *[mahge]* అవ్య. వెనుక, adv. backside

మా

మాంగు *[maangu]* వి. మాదిగ, n. name of a community of harijans

మాంటక్న *[maanTakna]* స.క్రి. చంపివేయు, v. tr. to kill

మాండు *[maanDu]* వి. తొడ, n. thigh

మాజు *[maadzu]* వి. నడుము, n. waist

మాను *[maanu]* వి. మెడ, n. neck

మావు *[maawu]* వి. మాయి, n.

మాయి *[maayi]* వి. తల్లి, n. mother

మాసు *[maasu]* వి. మాంసం, n. meat

మ్హారు *[mhaaru]* వి. మాలవాడు, a harijan

మి

మిచ్చు *[mitstsu]* వి. మిరపకాయ, n. dried chilli

మిర్వోనె *[mirwoone]* వి.బహు. చుంగులు, n. pl. folds made in the front of a saree

మిల్‌న *[milna]* స.క్రి. కలుపు, v. tr. to mix

మిహున *[mihuna]* వి. బావమరిది, భార్య తోబుట్టువు n. wife's brother

మీ

మీటు *[miiTu]* వి. ఉప్పు, n. salt

ము

ముంగి *[mungi]* వి. చీమ, n. ant

ముత్‌న *[mutna]* అ.క్రి. మూత్రము చేయు, v. intr. to urinate

ముర్సాడు *[mursaaRu]* వి. శ్రావణపట్టి, n. presents given to a bride during the month of Sravana (the fifth lunar month), after marriage

ముసలు *[musalu]* వి. రోకలి, n. pestle

ముసారుదారు *[musaaru-daaru]* వి. జీతగాడు, n. servant, farm labourer

మూ

మూగు *[muugu]* వి.బహు. పెసర్లు, n.pl. greengram

మె

మెంఢ్రి *[menDri]* వి. గొర్రె, n. sheep

మెరిగె *[merige]* వి. మెరిగెలు, n. pl. grains of paddy which in pounding resist the pestle and remain unbroken

మై

మైసు *[maisu]* వి. బర్రె, n. she-buffalo

మొ

మొట్ట *[moTTa]* విశే. లావైన/దొడ్డు, adj. stout

మొవుర *[moura]* వి. (మట్టి) బుడ్డి, n. a small pot

మొవ్వు *[mowwu]* విశే. మెత్తని, adv. tender

మొవ్వోని *[mowwooni]* అవ్య. మెత్తగా, adv. tenderly

మ్హొరె *[mhore]* అవ్య. ముందు, adv. front

మొహాలు *[mohaalu]* వి. తేనె, n. honey

మో

మోలు *[moolu]* వి. జీవిలి, n. ear wax

మౌ

మౌసుభవు *[mausubhawu]* వి. చిన్నమ్మ (తల్లి తోబుట్టువు), కొడుకు n. mother's sister's son

య

య *[ya]* వి. ఏకాక్షర ధాతువులపై తుమున్నర్థంలో వచ్చే ప్రత్యయం, జయ, ఎయ, ఖయ మొ.

యా

యాజు *[yaadzu]* వి. వడ్డీ, n. interest

ర

రంజను *[randzanu]* వి. గోలెం, n. tub for watering cattle

రండవు *[ranDawu]* వి. విధవ, n. widow

రండ్న *[ranDna]* స.క్రి. వండు, v. tr. to cook

రకను *[rakanu]* వి. కావలి, n. watching, guarding

రగడు *[ragaRu]* వి. రేగడి, n. clay soil

రగతు *[ragatu]* వి. నెత్తురు, n. blood

రచ్చ *[racca]* వి. రాత్రిది, n. night

రడ్న *[raRna]* అ.క్రి. ఏడ్చు, v.intr. to weep

రహ్న *[rahna]* అ.క్రి. ఉండు, v.intr. to be

రా

రాండు *[raanDu]* వి. ముండ, n. widow

రాకు *[raaku]* వి. బూడిద, n. ash

రాగు *[raagu]* వి. కోపం, n. anger

రాతు *[raatu]* వి. రాత్రి, n. night

ర్హాను *[rhanu]* వి. అడవి n. forest

రీ

రీను *[riinu]* వి. అప్పు, n. debt

రు

రుప *[rupa]* వి. వెండి, n. silver

రూ

రూ *[ruu]* వి. దూది, n. cotton

రో

రోడుపడ్న *[rooRpaRna]* అ.క్రి. బక్కపడు, v. intr. to become lean

ల

లకుడు *[lakuRu]* వి. కట్టె, n. stick

లగీనుపతాలు *[lagiinupataalu]* వి. పొత్తొల్లె, n. saree worn by bride at the time of marriage

లగ్న *[lagna]* స.క్రి. తాకు, v. tr. to touch

లజున *[ladzna]* అ.క్రి. సిగ్గుపడు, v. intr. to feel shy

లట్క *[laTka]* వి. అబద్ధం, n. untruth, lie

లబాడు *[labaaRu]* వి. అబద్ధం, n. lie

లవున *[lawuna]* అ.క్రి. వంగు, v. intr. to bend

లవ్న *[lawna]* స.క్రి. పెట్టు, v.tr. to put, keep

లా

లాజు *[laadzu]* వి. లజ్జ, సిగ్గు, n. shyness

లాతు *[laatu]* వి. తన్ను, n. kick, blow

లి

లింబాసఝాడు *[limbaasa/jhaaRu]* వి. వేప చెట్టు, n. neem tree

లివుంఘెన *[liwunghena]* స.క్రి. చదువుకొను, v. tr. to read, to study

ళ్హివన్ *[lhivan]* వి. చదువు, n. education

ళ్హివ్న *[lhivna]* స.క్రి. చదువు, v.tr. to read

లె

లెంకురు *[lenkuru]* వి. శిశువు, n. child

లెవ్న *[lewna]* స.క్రి. తొడుగు, v. tr. to wear

లే

లేంకి *[leenki]* వి. కూతురు, n. daughter

లేంకు *[leenku]* వి. కొడుకు, n. son

లొ

లొట్న *[loTna]* స.క్రి. నెట్టి వేయు, v.tr. to push aside, brush aside

లొణి *[loNi]* వి. వెన్న, n. butter

లొసొను *[losonu]* వి. వెల్లుల్లి, n. garlic

లో

లోంకు *[loonku]* వి.బహు. లోకులు, n. people

వ

వంగు *[vangu]* వి. వంకాయ, n. brinjal

వంచ్న [vantsna] అ.క్రి. బ్రతుకు, v. intr. to live a life

వంట [vanTa] వి. భాగం, పాలు, n. portion

వంటెదారు [vanTedaaru] వి. పాలివాడు, n. person who has a right to share in ancestoral property.

వంసురు [vaw̃suru] వి. లేగ, n. sucking calf

వగారు [vagaaru] వి. దూడ, n. calf

వజ్న [vadzna] అ.క్రి. మోగు, v.intr. to ring

వట [vaTa] వి. జోలి, n. concern

వటంబస్న [vaTambasna] అ.క్రి. మూత్రం చేయు, v. intr. to urinate

వటి [vaTi] వి. గిన్నె, కుడుక, n. a golden, bowl

వట్కి [vaTki] వి. చిప్ప, n. shell

వట్టి [vaTTi] వి. చాకలివాడు, n. washerman

వడ [vaRa] వి. కొట్టం, దొడ్డి, n. cattleshed

వడాసరఝాడు [vaRaasa jhaaRu] వి. మఱ్ఱి చెట్టు, n. banyan tree

వడీలు [vaRiilu] వి. పెద్దవాడు, n. elder one

వడ్న [vaRna] స.క్రి. పెట్టు, v. tr. to put, to give

వడ్న [vaRna] అ.క్రి. పెరుగు, v. intr. to grow

వడ్వి [vaRwi] వి. వడ్రంగి, n. carpenter

వర [vara] వి. గాలి, n. air

వరవవుజను [varavawudzanu] వి. గాలివాన, గాలిదూమారం n. storm, tempest

వరీకు [variiku] వి. మంగలివాడు, n. barber

వర్ల[varla] వి. ఐరేని బుడ్డి, n. a small pot used in marriage

వర్లకడ/వొర్లెకడ [varlakaDa/ vorlekaDa] వి. పడమర, n. west

వర్లి [varli] వి. బహు. ఐరేని కుండలు n. pl. auspicious pots used in marriage ceremony

వలు [valu] వి. ఇసుక, n. sand

వల్ఘల్న [vaalghalna] స.క్రి. ఎండబోయు, v. tr. to spread out (grain)to dry in the sun

వలు [valu] వి. ఇసుక, n. sand

వలూకు [valuuku] వి. దోసకాయ, n. cucumber

వల్క్సరఝాడు [valkasa jhaaRu] వి. దోసచెట్టు, n. cucumber plant

వల్ని [valni] వి. చూరు, n. underside of a roof, ceiling

వవర్న [vavarna] స.క్రి. వాడుట, v.tr. to use, v. intr. to fade away

వవరు [vavaru] వి. చెలక, dry land

వ్హాను [vhanu] వి. చెప్పు, n. shoe, slipper

వా

వాకు [vaaku] వి. జనుము, n. jute

వాగు [vaagu] వి. పెద్దపులి, n. tiger

వాటు [vaaTu] వి. తోవ, n. way, path

వై

వైటు [vaiTu] విశ. చెడ్డ, adj. bad

వొ

వొంజి [vonji] వి. వదిన, n. elder brother's wife

వొంటి [vonTi] వి. ఒడి, n. pouch formed in one's clothing on the lap at the waist.

వొంటిభర్న [vonTibharna] అ.క్రి. ఒడి నింపు, v. tr. a ceremony performed with gifts to a pregnant woman in the seventh month of pregnancy

వొగచ్చు [vogatstsu] అవ్య. ఊరకే, adv. for no reason, simply, merely

వొరె [vore] అవ్య. పైన, adv. on, above, over.

వొలంబ [wolamba] వి. చెదలు, n. white ants, termites

వొలయ్ [wolay] వి. గడ్డివాము, n. stack of straw

వొసిరి [wosiri] వి. అరుగు, n. raised platform or terrace serving as a seat infront of a house.

వో

వోస్తు *[woostu]* వి. నగ, n. ornament

వోస్పడ *[woospaRa]* వి. ఒక తిట్టు (పాడుగాను) అని అర్థం, n. an abuse

శ

శంబరు *[śambaRu]* వి. వంద, నూరు, n. hundred

శంబుడు *[śambuRu]* వి. చీమిడి, n. mucus of the nose

శీ

శీరు *[śiiru]* వి. శిరస్సు, తల, n. head

స

సంచ *[santsa]* వి. సాయంకాలం, n. evening

సందడీస ఝాడు *[sandaRiisa jhaaRu]* వి. జమ్మి చెట్టు, n. a plant whose leaves are used in a religious ceremony on Vijayadasami day

సంపడ్న *[sampaRna]* అ.క్రి. దొరకు, v. intr. to be found, be available

స *[sa]* వి. ఆరు, n. six

సకరు *[sakaru]* వి. శర్కర, n. sugar

సకాలె *[sakaale]* వి. ఉదయం, n. morning

సగ్గ *[sagga]* ఖాస, own

సడ *[saRa]* వి. కాసుపు, n. water mixed with dung to sprinkle on the ground of the front of the house after it has been swept

సడే *[saRee]* వి. నాకబలి, n. the ceremony performed after the marriage

సద్గురె *[sadgure]* వి.బహు. సజ్జలు, n. pl. a kind of maize

సప్తాసకన్స్రి *[saptaasa kansra]* వి. బేరెడు జోళ్లతో కూడిన పగ్గం n. rein

సప్తె *[sapte]* వి. బేరెడు జోడు, n. a leather tie around the neck of bulls tied to plough

సయిసెజారి *[saisedzaari]* వి. బహు. ఇరుగు పొరుగువాళ్ళు, n. pl. neighbours

సరక్న *[sarakna]* అ.క్రి. జరుగు, v. intr. to move

సరపు *[sarapu]* వి. పాము, n. serpent

సరిడాసకంకిడి *[sariRaasa kankiRi]* వి. పల్లేరుగాయ, n. (bot.) Tribulus longuinosus

సారె *[saare]* వి. అంత, అన్ని, n. all

సర్కె *[sarke]* వి. పత్తిగింజలు, n. cotton seeds

సర్స *[sarsa]* వి. సగం, n. half

సర్సె *[sarse]* వి. ఆవాలు, n. mustard seeds

సర్సరాతు *[sarsaraatu]* వి. మధ్య రాత్రి, n. midnight

సర్సెగాంవ్ *[sarsa gãw]* వి. నడి ఊరు, n. middle of the village

సలి *[sali]* వి.బహు. వడ్లు, n. pl. rice with the husk, paddy

సల్వను *[salwanu]* వి. వరిపొలం, n. paddy field

సవ *[sawa]* వి. అలవాటు, n. habit

సవులి *[sawuli]* వి. నీడ, n. shade

ససు *[sasu]* వి. అత్త, n. mother-in-law

సస్ర *[sasra]* వి. మామ, n. father-in-law

సా

సాడు *[saaRu]* వి. సడ్డకుడు, n. fellow son-in-law

సాత్తు *[saattu]* వి. ఏడు, n. seven

సాన్‌టక్న *[saanTakna]* స.క్రి. పారబోయు, v. tr. to pour out

సాయి *[sai]* వి. మీగడ, n. cream on the surface of milk

స్హాను *[shaanu]* వి. పండుగ, n. festival

సి

సింది *[sindi]* వి. కల్లు, n. toddy

సిందిస ఝాడు *[sindisa jhaaRu]* వి. తాటి చెట్టు n. toddy tree

సింపడ్‌న *[simpaRna]* స.క్రి. చల్లు, v. tr. to sprinkle

సింపి *[simpi]* వి. దర్జీవాడు, n. tailor

సిజ్‌న *[sidzna]* అ.క్రి. ఉడుకుట, v. intr. to boil

సిదోరి *[sidoori]* వి. చద్ది, n. stale food

సిలభాతు *[sila bhaatu]* వి. చద్ది అన్నం, n. stale food

సివ్న *[siwna]* స.క్రి. కుట్టు, v. tr. to stitch

సీ

సీంకు *[siinku]* వి. తుమ్ము, n. sneeze

సీంక్న *[siinkna]* అ.క్రి. తుమ్ము, v. intr. to sneeze

సీతు *[siitu]* వి. మెతుకు, n. a grain of cooked rice

సీదా *[siidaa]* వి. భత్యం, n. wage

సు

సుకంసక *[sukaawsaka]* అవ్య. తప్పకుండా, adv. without fail, certainly

సుజ్న *[sudzna]* అ.క్రి. వాచు, v. intr. to swell

సుపారి *[supaari]* వి. పోకచెక్క, n. nut powder

సూ

సూంబు *[suumbu]* వి. నులక, n. string or cord or tape used for lacing the underside of a bed or cot

సూను *[suunu]* వి. కోడలు, n. daughter-in-law

సూపు *[suupu]* వి. చేట, n. winnowing pan

సూయి *[suuyi]* వి. సూది, n. needle

సె

సెండ *[senDa]* వి. కొన, n. end

సెక్న *[sekna]* స.క్రి. కాపు, v.tr. to heat

సెజారి *[sedzaari]* విశే. ఇరుగు పొరుగు, adj. neighbour

సెజి *[sedzi]* వి. ఇరుగుపొరుగు వాళ్ళు, n. neighbours

సెన్న *[senna]* వి. చేతాడు n. rope used to draw water bucket from well

సెలి *[seli]* వి. మేక, n. goat

సెవయ్ *[seway]* వి. సేమ్యా, n. vermicelli

సే

సే *[see]* వి. జ్ఞాపకం, n. remembrance

సేతు *[seetu]* వి. చేను, n. field

సేను *[seenu]* వి. పేడ, n. cowdung

సొ

సొంబరు *[sombaru]* అవ్య. ఎదురుగా, adv. before infront

సొంబ్లి/సొమ్లి *[sombli/somli]* వి. గోడలో అమర్చిన చిన్న గురిగి n. a small goblet made in the wall

సొడ్న *[soRna]* స.క్రి. వదలు, v.tr. to leave

సొన *[sona]* వి. బంగారం, n. gold

సొనారు *[sonaaru]* వి. కంసాలి, n. goldsmith

సొయిర *[soyra]* వి. చుట్టం, n. relative

సొల్న *[solna]* స.క్రి. ఒలుచు, v.tr. to peel, skin, flay

సో

సోబతు *[soobatu]* వి. స్నేహం, n. friendship

సోదెన *[soodena]* స.క్రి. తిట్టు, v. tr. to scold

హ

హగ్న *[hagna]* అ.క్రి. ఏరుగు, v. intr. to ease one's excrete, defecate

హజ్జారు *[hadzdzaaru]* వి. వేయి, n. thousand

హడ్క్న *[haRkna]* అ.క్రి. ఆరు, v. intr. to be extinguished

హడ్కుంజన *[haRkundzana]* అ.క్రి. వాడిపోవు, ఎండిపోవు, v. intr. to wilt

హతల్న *[hatalna]* స.క్రి. (ధాన్యాన్ని)నేర్చు, v. tr. to spread out

హరిపర్కార్న *[hariparkaarna]* అవ్య. సర్వధ్వంసముగా, adv. disastrously

హర్వరె *[harware]* వి.బహు. సెనగలు, n. pl. chick pea, Bengalgram

హలది *[haladi]* వి. పసుపు, turmeric

హల్గటు *[halgaTu]* వి. దున్నపోతు, n. he-buffalo

హల్న *[halna]* అ.క్రి. ఊగు, v. intr. to swing స.క్రి. ఊపు, v. tr. to swing

హస్న *[hasna]* అ.క్రి. నవ్వు, v. intr. to laugh

హా

హాతు *[haatu]* వి. చేయి, n. hand

హాతెహాసక *[hate haasaka]* అవ్య. ఉన్నదున్నట్లు, adv. as it is

హాసక *[haasaka]* అవ్య. ఉన్నట్లు, adv. as it is

హి

హిండ్న *[hinDna]* అ.క్రి. తిరుగు, v. intr. to wander

హిన *[hina]* వి. ఇది, pr. n. this woman

హిరిడె *[hiriRe]* వి.బహు. పంటిచి గుళ్ళు, n. gums

హిర్వోనె *[hirwoone]* వి.బహు. చీరె చుంగులు. n. pl. folds made in the front of a saree or dhoti when tying round the waist

హివాయి *[hiwaayi]* వి. వియ్యం కుడు, n. father-in-law of one's son or daughter

హీ

హీను *[hiinu]* వి. వియ్యపు రాలు, n. mother-in-law of one's son or daughter

హీము *[hiimu]* వి. చలి, n. cold

హీరు *[hiiru]* వి. బావి, n. well

హు

హుట్టని *[huTTani]* వి. స్నానం చేయడానికి ఉపయోగించే గట్టి పిండి, n. bath powder

హుడుక్న *[huRukna]* వి. వెదకు, n. tr. to search

హుతాసమతి *[hutaasamati]* వి. పుట్టమన్ను, n. earth dug from an anthill

హూ

హూతు *[huutu]* వి. పుట్ట n. anthill

హే

హే *[hee]* సర్వ. ఇది, pr. n. this

హేకప *[heekapa]* అవ్య. ఈసారి, adv. this time

హో

హోంటు *[hoonTu]* వి. పెదవి, n. lip

హోలు *[hoolu]* వి. వాగు, n. stream

హ్యన *[hjana]* స. వీడు, pr. n. this person (నీచార్థంలో పురుషవాచకం)

హ్యపును *[hjapunu]* స.నా. ఈయన pr. n. this person (గౌరవార్థకం)

సామెతలు

1. గుడ్డె దొలె ఉద్దెపొలె = గుడ్డికళ్లు రేపు భక్ష్యాలు, తాత్సారంతో నేడు చేసే పనిని రేపు చేయడం
2. అవాలుకాస ఖన = కచ్చుర బిచ్చుర, తొందరగా తినడం
3. దల్లాల మంతె దద, కకలమంతెవక = భర్తను అన్న అంటుంది చిన్నాయనను వక అంటుంది. అంటే వావి వరుసలు లేకుండా మాట్లాడడం
4. సేను అండ్లెసెందోడె, పని అండ్లె బందోడె = పేడ తెచ్చిరి సెందోడె, నీళ్లు తెచ్చిరి బందోడె, ఇతర పనులేమీ లేకుండా ఒకే ఒక పనిలో నిమగ్నమైన వ్యక్తిని గురించి చెప్పే సామెత
5. నెగనెగమన్ను నౌ పొలెఖల్ల = వద్దువద్దంటూ తొమ్మిది భక్ష్యాలు తిన్నాడు. పైకి ఒకతీరుగా ఆచరణలో అందుకు భిన్నంగా ప్రవర్తించే వాడిని గురించి చెప్పే సామెత
6. దొలాడూ డొంగ్రాడు రహిల్త బర = కంటి చాటున కారడవి చాటున ఉండడం మంచిది, చాటుమాటున ఉండడం మంచిది.
7. మీ జాతసర్గ మాపుజత్తను కర్గ = నేను స్వర్గానికి వెళ్లుతాను కుంచం మాత్రం జాగ్రత్త పరచు
8. భర్లె పాటాల వడాయ కౌతీకు = నిండిన కడుపుకు వడ్డించాలన్న కుతూహలం
9. మీ మీసు ఝలె, వడీలు వడీలుసు ఝలొ, మధ్య మధ్యసు ఝలో, ధక్లధక్లసు ఝలో దల్లాల మీ ఎక్లిసు ఝలె = నేను నేనే నైతిని, పెద్దోడు పెద్దోడేనాయె, మధ్యవాడు మధ్యవాడేనాయె, చిన్నోడు చిన్నోడేనాయె, భర్తకు నేనొక్కతెనే ఐతిని
10. లంబిడిచ్చాస రండాల రాగు హౌ గని బాలు నహీ = లంజెముండకు కోపమున్నది గాని బలం లేదు
11. ఖయ ఖాత్త వయ్యగయిత్త = తినేది తింటారు పాడేది పాడుతారు
12. ఖండె ఖల్యాంబి మండాడు ఢెవుంఘెవావౌ = పుట్లకొద్ది తిన్నాకూడ తొడచాటున పెట్టుకోవాలి (దాచుకోవాలి)
13. వల్లెఘరాతు వగారు అడ్డాల = శుష్కమైన ఇంట్లో దుడ్డె అరుస్తున్నది; ఏమీ లేని ఇంట్లో దుడ్డె అరుస్తున్నది.
14. అప్నెమలాల సైతానాసధాడి = తన సొమ్ముకు దయ్యాలదాడి, అంటే తన సొమ్మును తాను తినకుండా ఇతరులు మింగేయడం
15. ఆరెహట్టు బలిజెపట్టు (తెలుగు)

The Unique Features of Aare Folk Tales

-Dr. Pervaram Jagannadham

Marathi speaking people are spread over the length and breadth of Andhra Pradesh. They are known by different names in different places, such as, Aare, Aare Marathi, Aarekapu Marathi and Aryakshatriya. Scholars opine that the word "Arya" has gradually developed into 'Aare'. These people speak Aare language which is labelled as Aare Marathi. So, Aare language is a minor language of Telangana which has derived from Marathi. This language has no script, and is used as a domestic language only. For the first time this word Aare and the language were used by the Palukurti Somanadha in his poetry. From this it could be inferred that Maharastrians had started migrating to Andhra Pradesh even before Somanadha and probably during the Kakatiya period. Since the period of Shathavahana the Andhras and the Maharastrians seem to have had close relations. Even today some scholars opine that Satavahanas belong to Maharashtra. Maharastrians are considered as one among the Pancha Dravidas including Andhras. Many Maharashtrians settled in Andhra Pradesh and imbibed the spirit of Telugu people. They further strove for the glory of Telugu language and literature.

Aare people speak Aare Marathi at home but for outside contacts they use perfect Telugu language. These people have become a part and parcel of the life stream of Andhras, thus offering us a symbol of national integration. A scholarly study of Aare language and literature, values and traditions clearly

---

Paper presented to the 'All India Oriental Conference' held at Calcutta from 24th to 26th October, 1986.

delineates that these people migrated to Andhra Pradesh from Maharashtra because of various reasons. Aare people living in Telangana districts seem to have migrated prior to Aare people living in other parts of the Andhra Pradesh. They seem to have migrated to Warangal and its peripheral districts during the era of Kakatiyas. An attempt is made here to examine the pecularities of the Aare stories that exist today.

These stories are narrated by Sri Dudati Upendar who belongs to "Gondhali" sect of the Aare. These Gondhalies narrate stories about Aare kings in Aare language and also sing various Aare songs in their houses during rituals and ceremonies and thus perpetuate the folk literature. Some of these Aare stories have emerged from the imaginary folk spirit with heroic spell and some have their moonings in great epics like the Mahabharata. Three of these stories are discussed here.

'Jayya Rani' is a story in which Jayya Rani, wife of Prince Mansing, is abducted by Kashigiriraju and kept in a cave. The doors of the cave are opened at the utterance of the word 'Kavvatkhole'. She refuses to yield to Kashigiriraju's advances for sexual intercourse, and pleads for a time limit of twelve years. Meanwhile Mansing starts along with his six brothers in search of his wife and reaches the cave. Kashigiriraju, the cunning saint exercises his magical spirit and turns them into inanimates. Tarachand, the twelve year old son of Mansing, comes to know of the injustice done to his parents and starts in search of his parents. On his way he comes across a 'Gosayi', who helps him to discover the disguised parrot, tied to a tree, in the depths of the ocean. He steals the parrot which preserved the life of Kashigiriraju and kills Kashigiriraju by torturing the parrot. Thus the rescues his parents and brings them home.

This story has a close resemblance with the story of Balanagamma. Tarachand fits in the role of Balavaddi Raju. Kashigiriraju resembles Mayala Fakir and Jayya Rani mirrors the role of Balanagamma. The term 'Kavvatkhole' the utterance of which opens the doors of the cave reminds us of the story of 'Ali Baba and Forty Thieves'. The curse of Tammali Narsamma reminds us of the top played by Balachandra in 'Palanati Katha'. Thammali Narasamma's role resembles the role of 'Thammali Avva' in Balanagamma. The request of the farmers to rescue them from the attack of wild animals reminds us of the scene of Ghoshayatra in the epic Mahabharatha. The same scene is also in 'Yayati Charitra'.

'Jayya Rani' story resembles the story of 'Balanagamma'. There is a good recognition for the stories of 'Balanagamma' and 'Sarangadhara' in Karnataka. The role of 'Kashigiriraju' in 'Jayya Rani' is seen in the name of Mayala Fakir' in 'Balanagamma' and in the name of 'Jogi' in Karnataka. The scholars are of the opinion that the sources of the stories of 'Balanagamma' and 'Sarangadhara' are in Maharastra.

Like the story of 'Sarangadhara', there is 'Nala-Neela' story in which the king Dharmaji had two wives. The first wife is Mynavathi and the second Nynavathi. The king sits in penance for parenthood. Lord Siva appears and gives him a date fruit. Nynavathi throws away the fruit while Mynavathi eats it. As a result Mynavathi is blessed with twins. They name them Nala and Neela. One-day, while Nala and Neela are playing with a ball, the ball flies into Nynavathi's house. She sees the twins who are handsome and persuades them to satisfy her lust but they refuse. She bears a grudge against them and urges the king to punish them by killing. But the minister who is entrusted with this burden leaves the children in a forest out of pity without killing them.

One day the elder boy Nala becomes the king of a kingdom as he had eaten the flesh of a male bird. Eating the flesh of a female bird, Neela turns a prisoner in his life. His life falls in danger many times but is saved by God. He is finally married to a princess. Even then his troubles do not end. The attempt of the businessmen of Nala's kingdom to kill Neela by throwing him in a river fails. Finally Neela meets his brother and together they go to their own kingdom. They kill their step mother and become kings.

The first part of the story is mostly related to the story of 'Sarangadhara' in Telugu. The later part of the story takes many unexpected turns. It appears to be hybridised from many sources. We can see, such scenes like Mynavathi becoming pregnant by eating the fruit given to her by Lord parameshwara and the elephant selecting Nala as the king by garlanding him, not only in Telugu but in many other languages as well. In this story, Nala becomes the king for eating a male bird, and Neela experiences troubles for eating a female bird. We can find such similar and wonderful instances in Telugu Folk stories also. They are prevalant even in the Jathaka stories. So it is difficult to say whether the story of "Sarangadhara" had influenced the story of the "Nala-Neela" or vice versa. On the whole we can say that such stories like "Balanagamma", "Sarangadharas" etc., were famous not only in Andhra Pradesh and Karnataka, but in Maharashtra also.

The story of "Ek Tang" which is related to the Mahabharata, gains some special importance. In this story, Abhimanya is born with one hand and one leg vertically with half a body. He fights Krishna and defeats him. Krishna feels very happy at the strength and intelligence of Abhimanya and blesses him with full body. Here, Abhimanya, being born with half body is somewhat related to the story of 'Jarashandha' in 'Mahabharatha'.

Usually kings and queens play main roles in these stories and became the victims of the activities of the counter-heros. Some of the Ministers are deceptive, some in favour of the king and still some others insignificant. Hero or heroine somehow comes out of troubles with success. The story suddenly takes a new twist at a seeming point of conclusion. The hero or the heroine withstand the troubles and triumph over their troubles with superhuman powers. The hero is saved by some Godly miracle or by the sudden appearance of Parvathi and Parameshwara. Sometimes he is saved by unexpected supernatural powers. The kings and queens of these stories are not Maha Rajas but minor kings or chieftains who ruled over small regions. These kings frequently go to forests for hunting along with their ministers. The most common scene of Telugu folk songs and Telugu classics can also be found in these stories. Besides we can also come across some scenes in these stories which have similarities to those in the great epics like the 'Mahabharatha' or the 'Bhagavatha'. These stories start with the introduction of kings and end with their success over all difficulties and punishment of the evil-minded. This indicates that all the stories have happy endings. The heroes perform their royal duty of either punishining the wrong-doers or by killing them but never excuse them. Thus we can see many similarities between Marathi and Telugu Folk stories.

A CULTURAL STUDY IN AARE FOLK SONGS

Dr. PERVARAM JAGANNADHAM

In Andhra Pradesh we come across a section of the people called 'Aare' who have been living here for the past few centuries. They are also known as 'Aare Kapu' or 'Aare Marathis' in some of the regions. Scholars opine that the word 'Aare' is derived from 'Arya'. As these people are originally 'Kshatriyas' from Maharastra, they are also considered as 'Arya Kshatriyas'. The mother-tongue of these people is 'Aare' language which is a dialectal variation of Marathi in Andhra Pradesh. It is believed that they had emigrated from Maharastra centuries back for various reasons and settled here permanently to become one with the Telugu people. Their cultural heritage has become a part and parcel of the Telugu culture. Even today they talk chaste Telugu outside their homes, although they speak 'Aare' at home and thus offer a harmonious integration of the dual cultures of Andhra and Maharastra. This is one of the best examples of unity in diversity acting as a cohesive force of National Integration.

Agriculture is the chief occupation of the 'Aares'. It has been their family tradition to be valient soldiers at the time of war and farmers during peace. This is the reason why one finds Kshatriya weapons in their homes. In marriage ceremonies, programmes related to their Kshatriya valour and agricultural tradition are enacted. Mother Bhavani is their Godess. Generally, they are all Shaivites. Many of them in Telangana also wear Lingas. There is also Krishna cult in the

---

(Paper presented to the 'All India Oriental Conference' held at Ahmadabad from 6th to 8th Nov. 1985).

line of Chakradhara Swamy in the border districts of Adilabadand Nizamabad. In places like Warangal and Karimnagar, Vaishnvism could also be traced among them. The unique feature of the Telanganite Aares is their vegetarianism. Yet they don't wear *Yagnopaveetham*, 'the sacred thread'. There are many villages thickly populated with Aare speakers in Andhra Pradesh. They are termed 'Aare Pallelu' in Telangana and 'Marathi Pallelu' in the Andhra Region.

Palukurki Somanadha is the first Telugu poet to refer to the word 'Aare' in verse. He has written a whole poem in Aare in his 'Vrishadhipa Satakam'. Some couplets in Aare are also found in 'Panditaradhya Charitram'. Somanadha is again the first to invest the word 'Aare' with linguistic, regional, and racial connotations. Since Somanadha is said to belong to the 13 th century, it can be inferred that the Aare exodus from Maharastra to Telugu region had begun much earlier than the times of Somanadha. Besides, historians also assert that the emigration had commenced from the times of Kakatiyas themselves. This accounts for the fact that the present Aare language has many ancient linguistic subtleties not to be found in the modern Marathi. After Somanadha, Koravi Goparaju of 15th century and Ponnakanti Telaganarya of 16th century used the word 'Aare' as an index of a race and language. Nudurupati Venkanarya of 18th century in his 'Andhra Bhasharnavam' explained the meaning of 'Aare' as Maharastra. Later the word has crept into all the dictionaries starting from 'A'. All the lexicographers explain the word 'Aare' to mean Maharastra.

There is no script for Aare language. Yet these people sing Aare Folk Songs melodiously on all their auspicious occasions be it marriage, cradle ceremony or the occasion of brother's arrival at the sister's house to escort her to maternal home. There is also another sect called 'Gondhalies' who depend on

Aares for their survival. These ‘Gondhalies’ - a wondering sect - visit the Aare houses on all auspicious occasions, narrate the traditional stories of adventure in Aare and render performances reflecting Aare Folklore. Thus Aare Folklore has survived even today in the form of oral tradition. They mirror the cultural and social milieu of the Aares. Let me now throw light on the cultural nuances of the Aare Folk Songs.

Tying ‘Devak’ is one of the marital customs of the Aares. It is performed separately in both the houses of bride and bridegroom. One day prior to the marriage the maternal sister of the family with ‘Brahmamudi’ - ‘a holy knot at the fringes of her saree’, visits the marital pandal, accompanied by her husband, and ties ‘Devak’ to the pandal. While the auspicious music is played the sister ties to the pandal an axe, a pestle, a ‘Jammi’ twig, and a *‘chaddi mooTa’* -the cooked rice with curd. This custom is known as ‘Devak’. The same lady who tied it would untie it along with her husband, on an auspicious day after the marriage, before the 16th day ceremony. During the course of ‘Devak’ ceremony, the matrons sing the following song:

EVERY LINE SHOULD BE REPEATED TWICE:

SONACHA KURADI - RUPIYACHA DANDA
DHAYI BHATHACHA SIDORI - DEVUKA DADACHA PADARI
SONIYACHA GADA - RUPIYACHA NADA
DHAWLE POWLE BAILA-BAILA NAHVA BASVADEVA
CHETHURU CHALALE DONGARA- -
THYAMI THODEELE MOGARA
ASTHORI PURUSA-BARMA GHANTU GHALUNU
GHETHO NAREECHA HE NAVU-
SANDADI GHAVOJI GHATHILA

SANDADEECHA PHANTA-SONACHA THALATHU
VAJATHU GAJATHU - BAJARA MIRVATHU
CHOW BAJARA MIRVATHU
ALE MANDAVACHE DARI - AGASI MANDAVA
DHARTHALI BOWLA -SANDADEECHA PHANTA
RESAMASA DORI - BAISA BAISAKU DEVAKU
BAISAKU DEVAKU - JAYA JAYA KHAMBALA
PHIRTHEEMICHE RAJE - DEVAKALA ALE
RAMA SITHACHAVARADU - SITHA RAMACHA VARADU

The song may be translated thus: "Our brother carrying a golden axe with a silver staff, has come to tie 'Devak' with curd rice tied to the edge of his towel. He went to the forest on a golden cart with wheels of silver axles, drawn by the royal oxen of the highest pedigree. And as a Kshatriya he cut the trees. Singing and dancing cheerfully the couple joined in 'Brahmamudi' have come to the marriage pandal with a 'Jammi' twig on a golden plate. They have come like Maharajas to the marriage of Sita and Rama to tie 'Devak' to the pillar with Silken thread.

This song glorifies both the agrarian qualities of cutting wood with an axe and the Kshatra Dharma of worshipping 'Jammi'. The Aare tradition also informs us that after emigration to the Telugu land, long back, they had cut forests, constructed villages and became village officers. Either due to war or famine, the historians say, Marathas emigrated to the Telugu land on a large scale.

There is another custom called 'Gondhalai' conducted separately at both the houses of bride and bridegroom, before the marriage. According to the custom, the new garments bought for the couple, are taken to the Anjaneya Temple, shown

to the God with incense and light and brought back home. The relatives in a procession take the new garments to the temple in the evening with music. It offers a delightful sight. With flamed torches in their hands, the people go in a procession dancing and often chanting the name of Anjaneya and singing the following song:-

LAGADILO THUJA CONDADILO
ACHADILO THUJA PICHADILO
VEERA HANUMANTHACHA HE GONDALE
NAVVA NARSINGACHA HE GONDALE
DEVA JETIYASA HE GONDALE
DAYITHA VEERACHA HE GONDALE
LAGADILO THUJA GONDADILO
AYI BHAVANI AYI GONDLA YAVO
THULJAPURI THUKOBAI GONDLA YAVO
SATHIYASARA GONDLA YAVO
SATHIYASARA GONDLA YAVO
SATHIYASARA GONDLA YAVO
LAGADILO THUJA GONDADILO
AYI GAVOO DEVI GONDLA YAVO

That is : the people invoke various Gods by their individual names, and implore them to accept 'Gondhalai' offered them. In the series of Gods worshipped, the village Goddess Pochamma is also included. Although various Gods are invoked, the main intent of the custom is to offer prayers to Lord Anjaneya and Amba Bhavani. The word 'Gondhala' is used here to mean the worship (KOLUPU in Telugu) offered to Gods. In Maharastra it is regarded as a distinct 'Bhajan'. The Telugu Dictionaries explain the word 'Gondili' as a variety of circular dance. The

story tellers who are patronised by the Aares are also called 'Gondhalis' must have acquired greater prominence, as the Bhakti cult has been predominent in Maharastra from the beginning of Marathi culture.

In the Aare marriages 'Nakabali' after 'Lagnam' is performed solely by ladies. There is no custom of Brahmins performing this with chanting of the mantra. Ladies sing the folk songs for hours together in 'Aare' and fulfill the 'Nakabali' ritual. Soon after this, the bridegroom with the reins and 'Beredu Jollu' (a leather belt tied round the neck of the yoked Bullock) on his back goes to the installed Mother Bhavani accompanied by the bride and scattering the maize seeds along side the path, to bow to the Goddess. The song sung by the women then is as follows:

ACHA DIVASU SONACHA BAI SONACHA
PAVUSU PADATHE MOTHACHA
GUJU GUJU PANKARE MAHEREECHA VATA
AMBIYACHA BANU SAVULEELA BASATHA
MAYILA SANGEETHA ACHA DIVASU
SONACHA BAI SONACHA
MARATHAN THU JALMUNU PUDE SAMBARU BAYILA
KALE REGADICHA VATU KARUNU JODU
SAPTHASA KANSRA
DHAVORE DONE DANE BEE KASTHU KARUNU
MODALA LAVUTHAVU DOLALA JOJU
PIKALA AMRAVATHI HAJJARU KHANDACHA.

That is : 'Today is the golden day. We should take leave of Mother Bhavani and go along this way happily while the birds sing in a mango grove and pearls rain. Born as Marathas, we drive the hundred bullocks ahead with beautiful *'Beredu*

Jollu' (A leather belt tied round the neck of the bullock yoked) in our hands through this black soil, we sow these twelve grains and reap a harvest of thousands tonnes'.

This song delineates the agricultural activity which is the chief occupation of the Aares. It is to be noted that much of the land in Maharastra is black soil.

There are also many lullabies in vogue in Aare language. It has been customary to sing them at cradle ceremonies. They are called *'Jogalacha Geetu'* in the tongue. One of the songs is as follows :-

JO JO JO JO JO BALA - JO CHIMNA KRUSNA
VASU DEVACHA PUTHRA JHOMPI JAVAVO JOJO
JOJO MANUNU HALAVITHE YASODA
BALARE GOVINDA DEESTU JHALAYA THULA JOJO
ANGI TOPI THULACHU BALA
TOPILA PIMPALU PANAYA BALA JOJO
DANDACHA DANDA - BAVATA BALA
HATHALA YELA LAVUNU THULA JOJO
MAJALA GOPI KARDOLA BALA
PAYALA PAYINJANA THULA JOJO
CHANDA SURYACHA KALA SIRALA BALA
HATHTHU SUDAMU CHAKKARU THULA JOJO
BOMBILA BARA HEERAYA BALA
PATI MAGE PANCHU BANA THULA JOJO
JOJO BALA JO CHIMNI KRUSNA
VASU DEVACHA PUTHRA JHOMPI JAVAVO JOJO
JOJO MANUNU HALVITHE YASODA
BALARE GOVINDA DEESTU JHALAYA THULA JOJO
KARE KARE BALA JHOMPI NAHI THULA
KAVULASA SAVULI PADDAYA THULA JOJO

It can be translated thus: 'Sleep 'O' little Krishna! Son of Vasudeva, Yashoda is swinging your cradle. Have the evil looks of others made you sleepless? you are dressed in a shirt and head cap with a peepul leaf adorning it like a feather. Your hands have silver bangles. Your waist has a silken thread (as Mola Thadu). Your feet have jingling anklets. you outshine the Sun and the Moon. 'O' Krishna! go to sleep with 'chakram' in your hand and five weapons on your back. Why don't you sleep even when Yashoda swings your cradle? Why do you cry? Has the evil crow cast it's shadow on you? Will you stop crying and sleep?" Thus sing Aare women comparing their children with Lord Krishna.

The ceremonies of marriage and other auspicious activities are followed by 'Mangalaratis' sung by the sisters of the family. These 'Mangalaharaties' are panegyrics on Mother Bhavani. They are called 'Bhavanicha Aarati' in Aare language. The following is one such song :

ARTHI MAYI AMBA BHAVANI PAAVANI
BHARULA ARATHI NIVALI THULACHU
ANASUTU PHULA THULA PUJALA
ARATHI GHEVAVO THUJA AMALA DAYA
PHAVAO
DHARANI MATHACHA RANI AMBA BHAVANI
HALADI KUNKUTHU AVUTHARU VUCHULUNU
PARASU RAMALA KADALA GHEVUNU
JALAJALATU JALAKUNA RAHILEESU
MARATHI VAMSU VUTHUPATHI KARAYICHI
VUKSHALAVANI AMBA BHAVANI
THULJA PURATHU AVUTHARU VUCHULUNU
DHARANI UPENDARLA PAVANTHA JALISU

That is : 'O' Mother Bhavani! accept our 'Harati' and the fresh blossoms and protect us in your magnanimity. You are the daughter of Mother Earth, incarnate in vermilion and turmeric. Parasurama was in your lap. Bless the Maratha community with prosperity. 'O' Bhavani of Tuljapur! protect your devotee 'Upender'. Thus, all auspicious occasions on with a 'Mangalaharathi', they invariably praise Mother Bhavani and seek her Grace. It is a unique feature of Aare culture.

There are quite a few folk songs which reflect the social life of Aares. However, only songs concerning marriages, families and relations are more in vogue. The agricultural and labour songs are not popular although agriculture is their chief occupation. Only a few grinding songs reflecting their domestic life are available. The disappearance of agricultural and labour songs may be due to the compulsive necessity, of using Telugu, in all their transactions outside their homes.

Thus the folk songs in Aare language reveal a harmonious interaction of Telugu-Maharastra cultures and cultural assimilation involved between them. They protect the unity in diversity of India and protect emotional integration of India to the world. As ripples in the main stream of national life the Aare songs and customs invest us with a whole integral approach.

Inspite of alround illiteracy and backwardness, this community has been the torch bearer of integrated social life. This could be possible only because of the invert culture nurtured by this community.

Late Professor G.N. Reddi

Former Vice-Chancellor
UGC Emeritus Fellow
Department of Telugu Studies
S.V. University
Tirupati-517 502

EPILOGUE*

From the beginning of history, India has been a multilingual country. Though the Indian states were formed after independence broadly on the basis of regional languages, each state has considerable sections of its population speaking a language or languages other than the regional languages who have been there for several centuries. In Tamilnadu, for example, there are millions of Telugu speakers spread almost all over the state. Historically speaking, large number of Telugu families migrated to Tamil region during the Vijaynagar rule in the South. Likewise, there are considerable number of speakers of Tamil, Kannada and Marathi besides Urdu in Andhra Pradesh. All through the ages, there has been intra-regional mobility of some sections of people in India and this aspect of linguistic and cultural scene of our country deserves deeper study. We find Marathi speaking people in Andhra whose fore-fathers came from Maharashtra long time ago and today they are spread over at various places, particulary in the Telangana and Rayalaseema districts of Andhra Pradesh. They are known by such names

---

* (Written for the Ph.D. thesis "Aare Janapada Sahityam - Telugu Prabhavam")

like 'Aare', 'Aare Maraathis', 'Aare Kaapus', 'Maraathis' or 'Aare Kshatriyas' in different parts of Andhra and they speak 'Aare', a dialect of Marathi language evolved in Andhra. Aare Marathis in Andhra are bilinguals; they speak Aare at home and among themselves, but outside their households they speak Telugu with such proficiency that they can not be distinguished from the mother-tongue speakers of Telugu. Aare dialect has no script of its own, but, it has been a living dialect of the Maharastrian emigrants in Andhra region for several centuries. It possesses significant folk literature mostly in the form of folk songs and folk narratives reflecting a fine blend of cultural life of Aare Marathi as a social group in Andhra; Their dialect and folk literature is of absorbing interest to linguists and sociologists. Looking from this point of view, it is very gratifying that Professor P. Jagannadham, himself a speaker of Aare Marathi and a well known scholar, writer and a literary critic in Telugu, is committed to make a comprehensive study of Aare folk literature and culture. The present work relates to the Telugu influence on the Aare folk literature constituting an interesting study from the view point of linguistic, literary and cultural contact of two social groups, the Aare being a minority group with the Telugu being a major factor.

Professor Jagannadham deserves much appreciation of the scholars and the lay public as well for publishing a book of this kind which, I consider, is a pioneering attempt towards the understanding of the social, literary and cultural milieu of the Aare people in Andhra. In fact, this work has theoretical importance also for the Indian sociologists and folklorists.

From the sociological point of view, the Aare Marathis in Andhra are spread over in urban and rural areas. It appears that they are not one-time migrants to Andhra. In rural areas agriculture is their occupation while in urban areas they practice

different vocations. Caste distinctions are also there among the Aare people. Having coexisted for several centuries in the midst of the Telugu people, the dialect and the life style of Aare people bear the impact of Telugu at different levels. Interestingly, linguistic and cultural variations are also perceptible between the Aare Marathis of Rayalaseema and Telangana regions. Since Aare Marathis have been bilinguals for several generations, their dialect belonging to Indo-Aryan group bear the imprint of Telugu language and its vocabulary. Similarly, the Aare influence can also be traced in Telugu. The festivals and customs of the Aare people still continue to give an identity of their own to them.

Professor Jagannadham has undertaken the pioneering task of making a deep study of the cultural and literary life of the Aare Marathis. That the present work is based on field work and original collections of folk songs and tales is a pointer of the author's deep interest and commitment to this area of Telugu studies. The methodology followed by the author also deserves appreciation. In the beginning chapters he has provided an interesting historical sketch of the imigration, distribution and social sects of Aare Marathis in Andhra besides a discussion of their surnames, gotras and their settlements. A further study of surnames and gotras with those in Maharashtra will be, I think, a fruituful exercise for a sociologist. In different chapters, Professor Jagannadham has broughtout in a systematic way, the classification, the lyrical and poetic aspects and the peculiarities of the Aare folk songs. His comparative study of Aare and Telugu songs is a pointer towards the need for comparative studies in the regional folk literatures of India. The folk literature in the Aare dialect is mostly preserved by women-folk and specially transmitted by a professional sect called Gondhalies. The folk tales in Aare

as discussed by the author in separate chapters and their comparison with the same Telugu folk tales show the mutual influence of Telugu and Aare folk literatures. Telugu borrowings in Aare language as shown by the author is an intersting aspect of study in language contact.

India, with its ethnic and linguistic mulitiplicity, provides an ample scope for cultural and literary studies of this kind related to minority linguistic groups in different states of India living harmoniously as bilinguals in the environs of a dominant language for several centuries. And the present book by Professor Jagannadham could be taken as a model by budding research scholars interested in this kind of studies in our universities. I congratulate Professor Jagannadham for publishing his research findings in the present book and I wish he would bringout some more books on the subject. A brief English of this book I think would be helpful for non-Telugu readers in India and abroad.

The Aare Janapada Parisodhaka Mandali, a voluntary organisation for the promotion of studies in Aare language, literature and culture also deserves appreciation in this regard.

29th April 1989

Sd/-
(G.N. REDDY)